

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Ḳodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sifre Tere ‘Aśar - ‘im Perush Rashi ve-targum Ashkenazi u-ve’ur

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 595 [1834 oder 1835]

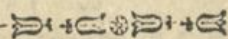
ספר חנוך

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9129

ס פ ר נ ח ו ם

מתורגם ומבואר

מאת ישראל נויאמאן מבראדי

ונוסף לו

פירוש רש"י ז"ל.

ולמלות לועזיות אשר בו

נספחה לסוף שנים עשר הנביאים

העתקה ובאור

מאת המדפיס משה הלוי לנדא.

שנת ת"ק צ"ה לפ"ק.

NACHUM.

פראג

דרוק אונד פערלאג דעס משה הלוי לנדא.

א (א) מִשָּׁא נִינוּה סֵפֶר חֲזוֹן נַחֻם
הַאֱלֹקִשִׁי: (ב) אֵל קִנּוּא וְנִקָּם
יְהוָה נִקָּם יְחִזֶּה וּבְעַל חֲמָה נִקָּם
יהוה

(א) פֶּאָרְטְרַאָג אֵן נִנוּה.
פֶּרְאָעֶצִי אונגסרֶאָללע דעם
אלקושיערס נחום!
(ב) אייפֶער פֶּאָלל איזט דער
אללמעכטיגע, ראָכער דער
אונענדליכע; ראָכער איזט
ער — דאָך דעם גריממעם
הערר

ר ש י

א (א) מִשָּׁא נִינוּה. מטל כס דלוט לאשקאה ית נינוה: ספר חזון נחום חזון נקוד קיץ
לפי שאינו דבוק ואינו דומה לחזון ישעיה שהוא נקוד חטף פתח וכן פי' ספר
חזון כנר נכתב עליה והוא נבואת יונה בר אחתי ועתה חזר ונתנבא עליה נחום האלקושי את
המשא הזה אלקוש הי' שם עירו וכן ת"י מלקדמין אשכנזי עלה, יונה בר אחתי וכתב מחובה
וכדו דאויספת למיחטי חב ואיתנבי עליה נחום דמביית אלקוש: (ב) אל קנוא ונקס ה'. על זרעו
של סנחרב נתנבא נחום ונימי מנשה כמו שמלניו בסדר עולם: אל קנוא ונקס ה'. מאז שנפרע
לישראל מאויביהם וגם עדיין עתה נוקס הוא ובעל חמה ועתיד הוא להיות נוקס ללריו שהחריבו
את

ב א ו ר

א (א) מִשָּׁא, שרשו נשא, וגדרו נשיאות והתרוממת, כן צענין נשיאות ורוממות מקום,
כלומר נשיאות גשם מה מן הנמוך אל הגבוה, כמו וישאו את שברם על חמריהם, כן
צענין רוממות המעלה והערך, ומה העצם הוא נשא בישראל. — והנה יקרא הדבר המעשים
בשם משא (במ' מפעיל כלומר יעשה את העלם אשר עליו ישכון, לנושא), ועד"ה יאמר על
כל מקרה מופשט אשר ינשא על שם מה, כמו הנפש החטאת עונה תשא, כי במשא כנד יכבדו
העונות עלי הנפש, אך בשבב הרשע מרשעתו ונסלח לו, אזי יהי' המכפר הנושא, כי הוא ירי'
ויסיר את החטא מעל שכם החוטא, ומה העצם יקרא נושא עון. ויעשהו בעל הלשון בכל העתקה
מקומית, כי כל העתקה יש בה מעין התרוממות (זולתי הגרירה לבד), וזה מה שפירשו המפרשי'
במקומות רבים מלשון לקיחה. והוא אל בצחינה הזאת, על כל נשיאות קול, יהיה איד שיהיה
כמו תפלה ומשל ושכועה ודבור, וכיולא, כי ישא המדבר את הדבר על פיו ויעתיקנו מרעיונו
אל רעיון שומעיו, ונדבר עוד מזה במקומות שונות בבאורנו. והנה אחרי שיש במלת משא גם
מלשון מעמסה וסבל, ישרשו רבים מלת משא האמור בנבואה מלשין חזות קשה, בבחינת האומ'
אשר עליה נאמרה. אמנם אנכי תרגמתי (פֶּאָרְטְרַאָג) בבחינת ההעתקה שאמרנו. ודע כי גם
בל"א תרבינה פארת שרש (טרַאָגֶען, העבען), וכמעט דומים כלם במונן לכל הוראות שרש נשא
בל"ע דוק ותשכח; וכן יאמר בל"א על הלעת הדברים באזני שומעים, הן בכתב הן בע"פ
(פֶּאָרְטְרַאָג, חיינע זַחֶכֶע וינדויך פֶּדער טריפֶטויך פֶּאָרְטְרַאָגֶען): נינוה, ועמה כל הממלכה
החטאה בלה, כי ראש אשירנינוה, ע' בהקדמה: ספר, גליון, והעד ונגלו בספר השמים
(ישעיה ל"ד ד'), וטעמו מגילת ספר כתוב עליה מפלת נינוה. ובמסורה רבתא ריש ישעיה
יש, וז"ל: חזון ב' ריש פסקא, חזון עובדיה ודין, ואחד פליגא והוא חזון נחום". ואולי
בס' תנ"ך שלהם לא היה כתוב משא נינוה כלל. ודברנו מזה במבוא לנחום ובהקדמה: נחום,
עת נבואתו תמלא בהקדמה: האלקושי, בקלת ספרים הוא שתי חיבות אל — קושי (מנחת
סי). ודע, כי עוד היום בנין (פאשליק) מאזול, באזיא התורגמי (חזיחטיטע טירקייח) סמוך
למקום אשר עמדה נינוה, יש מקום ששמו אל — קוש, ובו קנר אשר יושביו אומרים עליו
שהוא קברו של נחום. ואחרי כי לא מלאנו עיר צערי יהודה ששמה אלקוש, וגם בנתי הארבות
(געאָגראַפֶען) אומרים כי אין אלקוש אחר באזיא זולת הנ"ל, וודאי הוא אלקוש הנזכר פה:
(ב) אל קנוא, תאר בפלס המקור (בן מלך) ומנרו ביהושע (כ"ד י"ט). והנה עינינו הרואות
כי שמים הנה מנמות פניו של נביא בנבואה ראשונה, מפלת אשור וישועת ישראל, כי עודו
מדבר אל נינוה יסוב דבורו לישראל; לכן פתח הנביא בשני תארים אלה, קנוא ונוקס, שעורו
יקנא ה' לעמו וינוקס מאשיר: נקס ה' ובעל חמה, קורא משכיל! הן עיניך ניוסי האלילה
הוא

יהוה לצריו ונוטר הוא לאיביו:
 (ג) יהוה ארך אפים וגדול כח
 ונקמה לא ינקמה יהוה בסופה
 ובשערה דרכו ועגן אבק רגליו:
 (ד) גוער בים ויבשהו וכל הנהרות

הערר! — אן זיינען פיינדען
 ראָבעט דאָז עוויגע וועזען זיך,
 טרעגט זיינען האַססערן לאַנגע
 דען צאָרן נאָך. (ג) לאַנגמיטיהיג
 איזט דער עוויגע, פֿאַן אונערד:
 ליכער מאַכט! — דאָך אונ־
 געאַהנדעט לעסט ער ניכטס;
 פֿעהרט איינהער אונטער
 ווירבעל אונד שטורם, זיינער

החריב

יתיר ו'

פֿיסע שטויב — מעכטיגעס געוועלק! (ד) דראַהט דעם מעערע, טראַקנעט עם אויף, לעסט מעַבֿ-

ר ש י

את ארכו והגלו את עמו ונוטר ולופן היא את אויבתו לעב"ם ור"ש אומר ג' נקימות הללו כנגד ג' גלויות שהגלה סוחרב את ישראל כמו שמלינו בסדר עולם: (ג) ה' ארך אפים וגדל כח גדול כח הוא והיכולת בידו להנקם ואשר לא מיהר נקמתו לפי שארך אפים הוא ומ"מ נקה לא ינקמה: ה' בסופה ובשערה דרכו. הם שלוחיו להפדע מעב"ם נאמר במלכים (שמות י"ד) ברוח קדים עזה ובדור המבול (איוב ד') מושמת אלוה יאבדו בכור נאמר (יחזקאל כ"ז) רוח קדים שברך: ועגן אבק רגליו. גם הוא דרך נקמתו (שמות י"ד) וישקף אל מחנה מלכים בעמוד אש ועגן (יחזקאל ל') היא העגן יכסה: (ד) גער בים. כמשמעו ודוגמא היא כלפי העב"ם שנשלחו לימים בעגין שנאמר (ישעיה י"ז) לאומים כשאון מים כבירים ישאון: וכל הנהרות החריב.

ב א ו ר

הזאת; הנה כבר הרגישו המפרשים בשילוש מלת נוקם ודרשים (עיין רש"י), אבל אין עסק לדרשה את הפשט. ולדעתי, הנביא אך את דבריו הוא מבאר והולך, הנה אמר נוקם ה', ותאר את העלם בב"ת המרום ונשגב מכל גשמות ועיוני גשמות, בתאר הנקימה. והנה יודע כי הנקימה היא מהמדות הפחיתות, עד שהתורה הזהירה עליה באמרה לא תקום ולא תטור, לכן הוסיף הנביא לאמר אם לאדם לא יאות הנקימה, אינה מפני שהיא מדה גרושה ומסרוך בעלם וראשונה, אמנם בחיק האדם לחסרון תחשב, כי קל מהרה תעברנה רגשות נפשו והתפעלויותיה חוק, ותחנננה על משפט החכונה ולא יחמול ביום נקם כי אין אדם שליט ברוחו, וא"כ תגדל הנשף ותרבה המריבה יום יום ושחת הקנוץ המדיני; לא כן הוא צאל עליון יתעלה, כי הוא בעל חמה, ר"ל מושל ברוחו, וגם כי ילכש בגדי נקם, אך בעל גמולות ישלם, כי כל משפטיו מזרים ולדק דינו. ויוסיף הנביא לאמר נוקם ה' לצריו ונוטר וגומר, טעמו לא יקום ויטור, כי אם מפאת העונות והפשעים שימלא בהם, שהמה לריו ואויביו, ובחנינה הזאת מדת הנקימה היא שלימות, והוא לנקום בדבר ולאנוח אותו כפי הרע הנמלא בו (עיין רמב"מ ראשית ו' ו'). ואולי יהיה טעם נוקם ה' וגומר כפל ענין במ"ש לפסוק המאחר, ושעורו ודאי יקום ה' בשגם הוא נוטר לרשע ולא יפקד עליו מיד בעת רשעו, עוד יבוא יומו וה' יגפנו, ויתורגם לפ' נוטר וגו' (טחנט ער חויך ופגע זיינער האַססער), (עיין נת"ש ויקרא י"ט י"ח): (ג) ארך אפים, אחרי כי זכר הנביא נטירת העון בבחינה הנ' שהבאתי במלת נוטר, שנה דבריו להוסיף באר לאמר אל תחשבי כי ינקמה את החוטא, אחרי כי אין פחגם המלך נעשה מהרה, אמנם לא כן היא, אך יאריך אפו מפאת שהוא גדל כח, ולו הכח והשמעלה על אפו, אמנם נקה לא ינקמה: ובשערה דרכו, אחרי ידענו, כי הליכות אלו בקדש הוא בתוך ענן וערפל, כאשר מלאנו וירד ה' בעגן וערפל תחת רגליו, יוסיף הנביא פה לאמר כי בדת השגחתו לענוש את הפושעים בו, זה דרכה לנוש בסופה ובשערה להאפיל ולהסדך לחטאים האלה בנפשותם, וכן מלאנו במקומות רבים כי גם ידיו עמים כאשר ארז דוד המלך עליו השלום תרדפם בסערך ובסופתך תנהלם: ועגן וגו', שיעורו העננים האלה אשר מחוכם יראה לאנשי סגולתו המה אבק רגליו, כי דרך ההולך במרוצה ומזקה להעלות אבק ברגליו: (ד) גוער בים, וכן מלינו כי גער בים סוף ומרוב: ויבשהו, מננין הכבד הנוסף, והראוי ויבשהו ונפל הפ"א להקל (ריק"ס): וכל הנהרות החריב, שעורו נהרים יארכו ויבשו,

מעבטינע שטראמע פֿערווע-
 גען, בשן אונד כרמל שמאָע-
 טען, לבנון'ס האַלדע בליטהען
 וועלקען. (ה) וויא בעכען דיא
 בערגע! וויא וואַנקען דיא הי-
 געל! דער ערדכאַלל פֿעהרט
 אויף פֿאַר זיינעם בליקקע, דיא
 וועלט זאממט דען ב וואָה: ערן
 אַללען! ו ווער שטעהט זיי-
 נעם גרוימע? טראַטצט זיי-
 נער וואַיט? פֿעהרט ויין צאַרנ-
 בליקדעם בליטצע גלייך הער-
 גיעדע, זאָ צערטריטערן מעכט גע
 פֿעלוען פֿאַר איהם! (ז) וואָהל פֿראַכטט אונז אַם
 טאַגע

החריב אמלל בשן וכרמל ופרה
 קבנון אמלל: (ה) הרים רעשו
 ממנו והגבעות התמגגו ותשא
 הארץ מפניו ותבל וכל יושבי
 בה: (ו) לפני זעמו מי יעמוד ומי
 יקום בחרון אפו חמתו נתכה
 כאש והצרים נתצו ממנו: (ז) טוב

יהוה

יהוה

ר ש י

כאן ניבא אעתידי הקב"ה להמליך את ג"כ (ירמיה כ"ה) בימי יהויקים ויתן את אזור ואת כל
 הזרבות לחרב: אמלל בשן וכרמל. מושבות הטינים: ופרה לבנון אמלל. חכמי ישראל פירשו
 כלפי מיני מגדים שנט נ שלמה בב"ה המק שהיו של זהב וכסף שנקראו ע"ז"ס להיכל יבשו: (ה) הרים
 רבשו ממנו. המלכים והשרים מוצ"ס יפזרו מנוחתו: ותשא הארץ. משפת עין: (ו) נתכה.
 היגע לארץ כמו (שמות ט') והמטר לא נתך ארצה: נתצו ממנו. מ'זימזו: (ז) טוב ה' למצונו.
 וזף

ב א ו ר

אם בנהרים חרה אפו: אמלל, כל אחד ואחד: בשן וכרמל, המקומות האלה מקום מקנה
 המה, והנס כחובים על הקדמה, וכמו כן לבנון: (ה) הרים רעשו. טעמו יחרדו: והגבעות
 התמגגו, טעמו יחוגו וינעו, ושעור הפסוק: ההרים ימואו והגבעות תמוטינה, עת סערת
 ה' חמה ילחה: ותשא הארץ, אמר כן מלך, וז"ל: ותשא עינין שרפה כמו וישאם דוד ולאשו
 (שמואל ב' ה' כ"ח), אלח אזה פיעל עומד, ויתכן שנקראה השריפה כן לענין הנאזה למעלה.
 ויותר נראה לי כי ענינו תרעש הארץ ותשא א"ע ממקומה בעצרת ה' נבואת, כאיש אשר יחרד
 לפתע פתאום ויקום ויתנשא ממקומו והוא דרך הפלגה כמו ההרים רקדו: משניו, אעורו
 למראה עיניו, וכן אשר דוד האע"ה המניט לארץ ותרעד (תהלים ק"ד ל"ב): יושבי בה,
 נסמך על את השמש: (ו) מי יעמוד ומי יקום, כנר העיר הרמב"ם ז"ל (מורה ס"א פ' י"ג
 י"ג) על שמים קימה ועמידה, ואמר כי יהיה בענין עמידת האדם וקיימתו מה שהוא נד
 היציבה, ויהיה גם בענין קיום הדבר וההשאר כמו למען יעמדו ימים רבים, וקמה משלכות
 ישאל. ומזה הענין הזה כאן, ושעורם, מי יעמוד על משמרתו חזק עת יעמוד לדין עמים
 ומי קם ולא זע עת יקום ה' בחרון אפו על אויביו, וכן מלחנו יקום אלהים יפולו אויביו
 (תהלים ס"ח ב'). והי' טעם הב' של בחרון כטעם הב' של בנוקר אטעמו בעת בקר. ואולי
 טעם יקום מלשון התקוממות ומריבה, ושעורו, מי יקומם נגד חרון אף ה', וגם זאת נכלל
 בחינומי: נחכה, טעמו כטעם נחך ארצה (שמות ט' ל"ג) כלומר הגיעה לארץ: באיש, הב"ק
 קמוכה להורות על הידיעה, והוא הברק אשר יורה כחן פתאום: והצרים, וי"ו של והלרים
 הוז לזשיבת התנאי, וענינו אם תבער כמו אש חמתו, אזי ינחלו הלירים הזקקים. וטעם
 ממנו, מפני ה' כי הוא מסכנ את כל. או יהיה טעם הו"ו כע"ס אר, ושעורו קל מהיה
 תבער חמת ה', כאש אשר ממנו ינחלו הלירים, והוא אש העמונה בהר שריפה (וויחולקתע),
 אשר אם תלך תחריב סביביה באין מכלל, ואם האש תבער בקרבנו, יפול ההר תחתיו. ובה
 בזה חלונת המפרשים שאמרו אש אינה נתנת, שנאמת האש אשר הרי שריפה יקיאו (למנוח)
 היא נתנת ונגרת במים: (ז) טוב ה', כנר עורכנו על המסך הרעיונות (חידעענפֿאָגע) בנבואה
 אף

טאנע דער נאָטע דעם אַלל-
מעכטיגען שימצויעהר! דיא
אויף איהן פֿערטרויען, שיטצט
ער. (ח) שאָן איזט דיא ע־וטה
אים אויסברוכֿע אינד פֿעללונג
פֿערשוואונדען איזט איהרע
שפור; אין דיסטערער נאכט
פֿערפֿאלגט ער זיינע ווידערוא-
פֿערהערונג, אַל-

יְהוָה לְמַעַז בְּיוֹם צָרָה וַיִּדַע חָמִי
בּוֹ: (ח) וּבִשְׁטָף עִבֵר כָּלָה יַעֲשֶׂה
מִקוֹמָהּ וְאִיבֵי וַיִּרְדֶּף חֶשֶׁךְ: (ט) מָה-
תִּחְשְׁבוּן אֶרֶץ יְהוָה כָּלָה הִיא עֲשֵׂה

לא

כֶּעֶר. (ז) וואָס וועהנט פֿאַם עוויגען איהר? — אים אויסברוכֿע איזט דיא פֿערהערונג, אַל-
לעם

ר ש י

ואף בשעת שהוא נפרע מארציו לא זו רחמיו מלהטיב ליראיו ולא כמדת צ"ד שכשהוא עסוק
בו אינו פנוי בזה כענין שנאמר (שם ט"ו) ה' איש מלחמה ה' שמו כמו שהוא במילחין: וידע.
את לרכי חוסי בו: (ח) ובשטף עבר. ובחמה שוטפת: כלה יעשה מקומה. של ארץ ומוסב
זה על ותשא הארץ מפניו כמ"א למעלה: (ט) כלה הוא עשה. לניווה ומלכה אשר לא ישנה להם
עוד

ב א ו ר

אך הרעיון האזד יולי- בנפש הנביא את הרעיון השני, עד אשר נשלבים ונאחזים כל מליכות
הנבואה והיו לאחד, וכן ילא הרעיון הזה מן הקודם, אחרי כי לייך הנביא את יכולת ועוכס
בח' ה', ואמר כי תכל ומלאה יתרון עת יוליא ה' כלי זעמו לכלל הארץ, ירך לכב שומעיו וייראו
כי גם בהם יטלוש החרון, לכן יסוב הדבור להם לאמר אל תיראו, כי גם בשעת לרה הוא
מעוז לתם דרך, ולא בחזת תם ורשע הוא מבלה, אך יודע את החוסים בו להלילם, ואנכי
הרגמתי (טישלעט) לפי הנוונה (עין נתיבות השלום בראשית ד' א'): (ח) ובשטף עבר,
שטף היא כנוי לברה, וכה"ל לשטף מים רבים (תהלים ל"ב ו'). ואולי רמו הנביא פה במלת
שטף על סנחרב, כי כה אשר עליו ישעיה (ח' ח') ואטף ועבר: מקומה, מוסב על לרה הנזכר
בפסוק הקודם, ישעור הכתוב ובשטף עובר, כלומר חס כנר הברה ממזמשת לבוא, ישועת
ה' בהרף עין תקום, ועוד מגע יאן לרה, ולא יכירנה עוד מקומה, ורשות ביד המשורר
לדבר מדבר שאין בו רוח חיים באלו נשמת רוח חיים באפיו, ובאלו הברה עומדת בפני עצמה
נגוף קיים: ואיביו ירדף חשך, מקרא מלא הוא (תהלים ל"ה ו') יהי דרכם וגו', והנביא
קבר פה ליופי המלכה. ואולי רמו על סנחרב, כי המס ה' את מחנהו באישון לילה, וטעם
חשך כמו בחשך: (ט) מה תחשבון, עד הנה דבר הנביא בכלל מיכולת ועוכס בח' ה', כדי
לנטוע בלב אחיו פנת הבטחון בישועתו, באמרו להם, ראו נגר מי התקוממק הממלכה החטוף
הזאת, נגד תקיף ובעל יכולת, והוא תחת מסבות יהפוך מערכת הטבע אף כי בידו להפוך
את ניווה. ואחרי כי זכר ברמו את מלך אשור ומליו, נוססה בו רוח ה' לנבואת מפתחם,
ויסוב הדבור אליהם ויאמר מה תחשבון, כלומר שוא לכם חשבון מחשבות נגד ה', דעו כי כלה
הוא עושה אתכם: אל ה', היראו על ה', כי נהיות חשב מטעם מחשבה יחובר על הרוב עם
מלת על, ואך מעטים המה המחזברים עם מלת אל, ונמנו קלחם במסורה, ומה תחשבון
אזד מהם (עין מסורה מערכת אות ח' וירמיה מ"ט ב'). ואפשר כוון הנביא בהתחברו מלת
חשב עם אל להוראה אחרת עיד, והוא מטעם שזוי ודמיון (שהוא גם כן מהוראת שרש חשב
עין שפת אחת), ורמו על מלאכי סנחרב אשר חרפו אלהים, ואמרו באלהי העמים וגו' כן לא
יגיל אלהי חזקיהו (ד"ה ב' ל"ב י"ז), והמשילו את האלילים לא אלהים לאל חי, לכן אמר
הנביא פה אל מי תדמיוני ואזהו יאמר קרוש ישראל, הלא אלילים אלה חרש עשאם מאבן
וחומר, ואם כחומר היוכל כל יחשב? פעמים צרה, בתרגומי הלכתי בעקבות המפרשים,
שפרשו מלת תקום על הברה, כלומר באחת תכלה אתכם ולא תלכרך לבוא פעמים. אך היותר
נראה לפי המשך הכתובים, גם מ'זמו פעמים, כי רמו הנביא על המפלה השנים של ניווה,
(כי פעמים נחרבה במבואר במבואר ע"ש), ומן היום ההוא לא קמה גיווה עוד; ויהי' שער
הכסוק

לעם אויף איינמאהל ראַפֿט
זא דאָהין! (י) אין טייליכער
אומאַרמינג, ביים קעסטל כען
מאהלע, בעצעכט ביים טרינק
געלאַגע ווערדען זיא אויפגע-
צעהט וויא דיררע שטאַפּ-
פעלן. — (יא) שטאַלץ ציעהט
אויס דייןער טיטטע דער טיק-
קעשמיעדער ווידער דען עווי-

לְאֶתְקוּם פְּעֻמֹּם צָרָה: (י) כִּי
עַד־סִירִים סַבְכִּים וְנִסְבָּאם
סְבוּאִים אָכְלוּ כִּקְשׁ יִבֵּשׁ מְלֵא:
(יא) מִמֶּךָ יֵצֵא הַשֵּׁב עַל־יְהוָה רָעָה
יַעֲזֵב בְּלִיעֵל: (יב) כֹּה וְאָמַר יְהוָה

אם
גען, פֿאַלל רובלֶהֲזען פֿלאַנעם; (יג) דאָך — עם אויט פֿאַם עוויגען בעשלאַססען: זינד זיא נאָך

ר ש י

עוד פעם אחרת: (י) כי עד סירים סבכים. כלומר פתאום תנח עליהם מכתם ולא ירדו
מכבודם מעט מעט כי בעוד שהסירים והקולים וסבכים נשרפים בחזקה. ויש פותרין כי עד
סירים ל' הסרה: ונסבאם סבואים. ועודם במזחיהן ונשמחם: אכלו כקש יבש. אשר נתמלא
ונגמר נאכלו ויבש: מלא. אשכנזי"ר בלע"ז וכן מלאכת המלאכה הזרע: (יא) ממך. את נינוה:
ילא. סנחרב החושב רעה דימה להזרי' דיר' מטה ומעלה כתוב אחד אומר (מ"ב י"ט) ואנח
מלון קיבו וכתוב אחד אומר (ישעיה ל"ז) ואנח מרום קיבו בתחילה אחריו דירה של מטה ולנסוף
דירה

ב א ו ר

הפסוק, אל תחשבון כי נאשר קמה נינוה אחר חרבנה הראשון כן תקום עוד, אך דעו כי
אשימה שממה והיתה תל עולם: (י) עד סירים סבכים, בכל המפרשים שראיתי לא מלאחי
באור נכון על הפסוק הזה, אלה יארסוהו, ואלה ידרסוהו, ואין באירס עולה יפה לפי פשוטו
של מקרא; יונתן תרגם: "ארי שלעני עמשיא דבזו ית בית ישראל וכמא דטען בזמרא וגומר",
ונראה כי מדרש דרש (ב"ר פרשה נ"ו) וקרא שרים תחת שירים, אך על מה שמך בתרגומו
דבזו ית בית ישראל? ובהעתקה היונית המיוחסת לע' זקנים נמלא (אשי עאם טעמעלויז
אויטוא חירקאטעסעטיי); ביאורו ערו עד היסוד גם, (ונראה שקראו עד יסודם מכוני').
ואחרי כי אזו אין לנו אלא לפרש את הנמלא כתוב בספרינו לפי פשוטו, ולא לדרוש ולשנות,
לכן נטיתי מדברי המבארים פה סירים מלאון קולים, וכרשתי, כאלו כתוב סירות ושעמו
נטעם סיר הבשר (שמות י"ג), ושעור הפסוק הזה כשעור ערוך השלחן וגו' (ישעיה כ"א ה'
ע"ג) כלומר עודם יושבים על סיר הבשר סנוכים ונאחזים איש ברעהו לאכול ולשחות ולשמוח
בקילם כי רב הוא (כמנהגם לעת הנלחון), פתאום יבוא האודד עליהם והיו בלא היו. וכן
מזינו ב"ה למלכו אשר שנתקיימה הנבואה הזאת נמלכם (עיין במבוא): בקש יבש, שרשו
קש, ולא בלבד שירי תנן הנאשר בשדה אחרי הקמה, אך גם כל רסיסים ודברים קטנים
הנלקטים אחת אחת, ואף כפיס מעץ במשמע, והעד מקושש עניס. ומז"ה לדעתי מלת
לקש, אף שלא נבנתה על שרש (עיין עמוס ז' א'), אשר הורחבה תבואה ופירות שלא נאספו
בעת הקליר והבציר ונאכפים אח"ז מעט מעט, וכן יקרא בל"א פעולת הלקיטה המאוחרת
(טטאפפען), כי עשו משם (טטאפפען) פעל, בנחית החפוש שנכרת; והמטר היורד על
תבואה המאוחרת יקרא מלקוש במ' מפעיל, כלומר יבשל הלקש (עיין תענית ר' ע"א); וכן
יאמר על חפוש המעשים והחוכמה, לשון קש, כמו התקוששו וקשו (לפני' ב' א') (ועיין כן
מלך בישעיה כ"ט כ"א). ואולי יקראו מז"ה זקני העם אשר עליהם לחפש ולחקור אחר מעשה
ההמון, בשם קשיש בדברי רז"ל כמאמרם האי מאן דקשיש, או כדאמרי בי רב (שבת קנ"ב)
אדלא אבידנא בחינא: מלא, פי' רש"י אשכנזי"ר בלע"ז וכל"ל (אסאוור, געזעטטיגט) כלומר
כקש אשר מלאו ימי יבשו: (יא) ממך, בעולם התלהבת רוח ה' אשר דבר נבואה, ידמה נא
נינוה עומדת לקראתו, ותטה און לקול דברו, לכן ידבר בנוכחת: חשב על ה' רעה, זה
סנחרב אשר חרף אלהים: יעץ בליעל, ת"י דמלך מלך דרשע, שעורו יעץ עלת בליעל,
וכן

אִם־שְׁלָמִים וְכֵן רַבִּים וְכֵן נְגוּזוּ
וְעָבַר וְעָנְתָךְ לֹא אֶעֱנֶךָ עוֹד:
(יג) וְעָתָה אֲשַׁבֵּר מִטְהוּ מֵעֲלֶיךָ
וּמִזְרוֹתֶיךָ אֲנַתֶּק: (יד) וְצִוְיָה עֲלֶיךָ
יְהוָה לֹא־יִזְרַע מִשְׁמַךְ עוֹד מִבֵּית

ואמעכטיג, נאך וא צאהלרייך,
צערניכטונג איזט דאך איהר
לאאז! בעשעמט ציעהט ער
דאן צוריק; אונד דוא, פאן
איהם געקוואלט — פיהלסט
ניכט פערנער זיינען דרוק.
(יג) איטצט ענטלאססט איד
דעם צערשמעטטערנדען יאכע
דיך, לאזע דינע פעססעלן
אלהיך

דיר. (יד) דעם אללמעכטיגען פעהרענגנים טריפעט נון איין: דיין נאמע פאלאנצע אויף דיא

צו-

ר ש י

דירה של מעלה כדאיתא בחלק: (יב) אם שלמים וכן רבים. יפה תרגום של יונתן מיושב על
המקרא אם יהון שלמים בעלה שיהיו כולם שוים בהסכמ' אחת וכן אם יהיו רבים מאד אנשי
ניווה אויבך ירושלים וכן אף אם גזו חדקל ועברו את פרת לגזר עליה לא ילליחו שהיו עיניתיך
ולא אענך עוד. ועוד שמעתי אם שלמים אנשי ניווה בגדולת' וכן אם יהו עוד רבים ונכבדים
יותר וכן נגוזו ועבר וכן אגזיה ואעבירם הרי זה כמו (שמות א') ובאשר יענו אותו בן ירבה:
וענתך לא אענך עוד. אענ' אותך בפעם הזאת כלה ונחרת ולא אזיקיך לך עוד. ורבותינו
דרשו לענין מעשה הדיקה במס' גיטין אך אינו על סדר שאר הנבואה: (יג) ועתה אשבר מטהו
מעליך. שכינה אומרת בן לנביא שהוא ישראלי אשבור מטהו של אשור מעליך עמי: (יד) וזה
עליך ה'. עתה מוסב הדיבור אל מלך אשור: לא יזרע משמך עוד. לא יעמוד ממך מלך:
מבית

ב א ו ר

וכן תרגמתיו. ואולי הוא תואר לרנשקה יועץ סנחרב, ומלות ממך ילא מושבת עלמן ואחרות
עמהן, כלומר ממך ילא יועץ בליעל: (יב) אם שלמים, הלכתי בתרגומי בעקבות המפרשי,
שפרשו כחובים אלה על סנחרב, ולפי מה שהעלתי בספרות במבוא שזרתה רוח נבואה על
נחום לפני מפלת סנחרב, יתכן להיות שנבא על מפלתו; אך לדעת סדר העולם ועמו רש"י
ורד"ק, שנחום נבא בימי מנשה, וא"כ קדמה מפלת סנחרב, נטרך לומר, כי אך למשל
ודמיון ספר הנביא פה מפלת סנחרב, לאמר גם הוא חשב על ה' רעה, וזדון לנו השיאו
לאמר אבוא עד מרום קבו, ופתאום באישון לילה נגף ה' את מחנהו, ועתה גם על ניווה
תעבור בוס התרעלה. ושעור הפסוק אללי, אל תפחדו מחילי סנחרב, כי גם אם יהיה
שלמים כלומר שלמים בנופם, וירבו עלמה, וכן רבים במספר; וכן נגוזו ענינו קל מהרה
יהיו נגוזים (כי אין מעורר לה' להכרית גוים לא מעט ברגע קטן), ומלת ועבר מוסב על
סנחרב, כלומר כאשר יראה כי כלם פגרים מתים, יעבור מירושלים וישב לביתו בנופת סניס,
וכן נתקיים בו (עיי' ד"ה ב' ל"ב כ"א). ולפי מה שזכר במבוא, כי מורבן ניווה היה ע"י הנהר
חדקל, אשר סרן בחומה, יתכן להיות שעור הפסוק, וכן יהיה נגוזים ועבר, כלומר עת
יעבור הנהר חוק. ולפ"ז לא נאמר על סנחרב, אך על מלך אשור האחרון, כאשר העיר
הרד"א ז"ל: לא אענך, מוסב על ישראל, כלומר אם כבר עניתך על ידו, (כי זה שלש
פעמים הגלה סנחרב את ישראל כדאיתא בסדר עולם), לא אוסיף עוד לענך על ידו:
(יג) ועתה אשבר, כלומר כמו שלא אענך עוד ע"י סנחרב, כי נפל הוא וכל אשר לו, בן
גם עתה אשבור עול אשור הנחון על כואריך, ומוסרות העול המעיקות אותך אנתק: (יד) וצויה
עליך ה', הנביא ידמה בדמיונו כאלו סנחרב עומד לקראתו, ויטוב אליו הדבור, ושעור הפסוק
אשר גזר ה' עליך, והוא ונפל אשור חרב לא איש, ואב לארצו והפלתיו שם (ישעיה ל"א ח',
ל"ז ז') עתה עדיך תאמה: לא יזרע משמך עוד, ענינו לא יעמוד ממך מלך (רש"י). ויפה
דקדק הנביא במלת עוד, כלומר עוד זה (אסרחון) ימליך ואין אחר זולתו, וכן נתקיימה,

כי

אֵלֶּיךָ אֲכַרִּית פֶּסֶל וּמִפְסֶכֶה אֲשִׁים
קִבְרֶךָ כִּי קָלוֹת :

צוקונשט זיך ניכט פארט! אויס
דיינער געטצען טעמפעל טיל
גע איך גענאססענעם אונד גע
שניטטעס כילד; דא בערוי
טע איך דאז גראב דיר, אדוא
פער אכטעטער!

ב (א) הִנֵּה עַל-הַהָרִים רַגְלֵי מִבְּשׂוֹר
מִשְׁמִיעַ שְׁלוֹם חֲגִי יְהוּדָה חֲנִיף:

ב (א) זעהע אויף יענען בער
גען דיא פסע דעס פרא
הען באטהשאפטערס! הייל
פערקינדעט ער דיר! פייערע
יהודה דיינע פעסטע נון, צאה
לע דיינע געליבע; ניכט מעהר
איבערפעלט דער וויטהריך

שְׁלָמֵי נְדָרֶיךָ כִּי לֹא יוֹסִיף עוֹד
קִעְבוֹר-בְּךָ בְּלִיעַל כָּלָה נִכְרָת:

ג (ב) עָלָה מִפִּיךָ עַל-פָּנֶיךָ נְצוֹר

דיך, פעלליג אויפגעריבען איזט ער! (ג) דער צערשטאָרע, דער ריך איבערפיעל, איזט

מִצוֹר

איטצט

ר ש י

מִבֵּית אֱלֹהֶיךָ אֲכַרִּית פֶּסֶל וּמִסֶּכֶה . וְאֲשִׁים אֵת אֱלֹהֶיךָ קִבְרֶךָ שֶׁם תִּנְרַח לְהַמְלִיט וְשֶׁם תִּהְרַג
כִּמוֹ שֶׁנִּהְרַג אֲבִיךָ בֵּית נִסְרוּךְ אֱלֹהֵי : כִּי קָלוֹת . נַעֲוִי :

ב (א) שְׁלָמֵי נְדָרֶיךָ . אֲשֶׁר נִדְרַת לְהַקְבִּי אִם יִכְלִיךְ מִכָּף סִנְחַרְבַּ מֶלֶךְ אֲשׁוּר כִּי עֵתָה נִכְלַת :
כִּי לֹא יוֹסִיף עוֹד לְעִבּוֹר בְּךָ . אֲתוֹ הַנְּלִיעַל כּוֹלוֹ נִכְרַת הוּא וְזִרְעוֹ : (ב) עָלָה מִפִּיךָ

ב א ו ר

כי לא מלאנו בתנ"ך מלך אחר מנוע סנחרב. ואולי כיון הנביא צמלת משמך על ענין אחר.
הנה ידוע שאלבי אשור הוסיפו על שם העצמי שמות המלכים המפורסים, והוא שם אשור
בונה בונה, או שם שול או שם שניהם יחד, כמו תגלת - פול - אסור (שנחנה להקדע
תגלת פלאסה) אלמג - אשור, אסור - זדון, אבל סנחרב נגזר לבו לא רצה ליחס א"ע ע"ש
קודמיו, וכונתו היתה להודיש שם סנחרב על בניו, לכן אמר לו הנביא, לא יורע משמך
עוד, כלומר לא יאזר לך בן יושב על כסא אשר יקרא עוד בשמך: אשים קברך, וינחן הוסיף
מלת תמן, כלומר שם תהא קבורתך בבית אלהיך, ובעקבו הלכו רש"י ורד"ק, ואמרו שהא
מושב על אכריות וכו' כלומר לפי שנהרג שם בטלו אותו הבית מהיות שם פסל ומסכה. וידוע
שבין האומות הקדמונים, גם אם יזיד איש על רעהו לחרגו, וגם אל מזבח אלהיו, ופי,
כי יראו לשלוח יד בצוכן כלל אליל, ואת זה חרבו ינאיו מעיו בבית אלהיו, וודאי לא חשו
לכבוד אלילים אלה, וכן תרגמתי; והרד"א ז"ל אמר וז"ל: אשים קברך, הראוי בקברך,
ושעורו לא יאזכר מלך אשור, כי כבוד יעשו לו במותו, וליון יושם על קברו בדברי שבת והלולו,
אבל לא יהיה כן, אך אשים בקברו: כי קלות, כלומר באן נקבר הוקלה והנבזה מאד, וא"כ
לא נאמר דבר מהפסוקים על סנחרב, אך על מלך אשור אשר היה בזמן (מפלח) בינו, ודברי
פי חכם חן, כי כן מלאנו בספרי היונים שמו עמוד למלך אשור האחרון המורה על קלותו
ובזיונו, ויתורגם לפ"י (אין גראבטעהל ווערדע זיך דיר זעטלען, דשו פון דיינער טאכרע לייגט!):
כי קלות, לדעתי מלת כי נדרף פה למלת כן ושעורו כן תהיה אחריתך, אתה אשר קלו נעונו:
ב (א) הנה על ההרים, פרשה ראשונה, דבר הנביא מפלת אשור בכלל, ועתה נפרשה
שניה פרע לדבר, איך ובאיוס אופן תהיה מפלתה ופתח בישועת ישראל, כי היא
היתה עיקר תכלית נבואתו. והנביא בעולם בטחונו בישועת ה' ידמה בדמיונו, נאלו יראה
בפרים רגלי המצור, הממהר לבוא לבשר גלים על ישראל לאמר כי נכרת הנליעל וזרעו, ולא
יין ולא נכד לו נשאר. והנה הקים ה' את דבר עבדו הנביא, עת שב מנשה מלך יהודה
ירושלימה, ושם אל כל בכל לבו, וגם את העם השיב לעבדות האל, ונאשר ראה העם כי שב
ה' עשרת תפארת ישראל, שלחו שלוחים לבשר ביהודה ולאמר חגי חניך, הנה מלך בא לך,
שלמי נדרך כי נכנה מזבח אלהיך (עיין ד"ה ב' ל"ג ע"ו): (ב) עלה מפיך, שעורו המסין

תרגום אשכנזי קכב

איצט אין זיינער פֿעסטע פֿער-
ראַממעלט. בליקע הין נאָך
דער העערשטראַסע! פֿאַססע
מוטה, ריסטע מיט קרעפֿטען
דיד! (ג) יעקב'ס העררליכֿי
קייט פֿיהרט דער עוויגע וויי-
דער הערבייא, זאָ אויך
ישראל'ס; דערער, דיא פֿאַן
ווילדען רייבערן געפֿלינדערט,
דערען רעבען פֿערשטיממעלט
זינד. (ד) זיינע (אשור'ס) העל,

מְצוֹרָה צִפְּה־דָרְךְ תּוֹק מִתְּנִים
אֲמִין כַּח מְאֹד: (ג) כִּי שָׁב יְהוָה
אֶת־גֹּאֲוֹן יַעֲקֹב כַּגֹּאֲוֹן יִשְׂרָאֵל כִּי
בְקָקוּם בְּקָקִים וְזָמְרִיהֶם שִׁחֲתוּ:
(ד) מִגֵּן גְּבוּרִיהוּ מְאֹדִם אֲנָשֵׁי־חַוִּל
מִתְּלָעִים בְּאֲשֶׁר־פִּלְדֹת הָרֶכֶב
בְּיוֹם הַכִּינוֹ וְהַבְּרוּשִׁים הָרַעְלוּ:

בהוצות

דענשילדע בלוט־ראַטה, דיא קריענער אללע אין פורפור געהיללט; פֿייער שפריהען דיא
זיכעלן אַם שטרייטוואַגען בייא דער מוסטערונג, דיא שפיעסע שטאַרק פֿערגיפֿטעט.

הא

ר ש י

על פניך נָזֹר מְזוֹרָה. המפין אשר עלה על פניך את ארץ יהודה בימי חזקיהו עכשיו הוא נָזֹר מְזוֹרָה
נ"ו מלך בבל שהוא זר עליו: לפה דרך. הנט אתה איש יהודה על אס הדרכים ותראה
את ההולכים לָזֹר עליו ויחזקו מחניך ואמן כח מאד: (ג) כגאון ישראל. כמו שהיה כנר:
בקקים בקקים. בזוּם והריק' ל' בקיקה נופל על גפן: (ד) מגן גבוריהו. של נ"ו הכרים על
אשור: מאדם. מאדמים הם ואנשי חילם: מחלעים. לבושי זהורית: באש פלדת הרכב ביום
הכינו. ביום שהוא מוכן ללאת כנבא ממלכת רכב ברזל שלו ולא ידעתי מהו פלדות ואומר אני
שהיא מין הממלכת ברזל יפה. ויש פותרין פלדות ל' לפיד אש כדרך הכסף: והברושים
הרעלו. ורבני משריתהון מסרבלין כנבעונין. הרעלו מעוטפין ודומה לו (ישעיה ג') הנטיפות
והשרות

ב א ו ר

שעלה על פניך, עתה הוא בעלמו נָזֹר במְזוֹרָה (מרא"י): צפה דרך, ענינו הנט אתה איש
יהודה אל אס הדרכים ותראה את ההולכים לָזֹר את נֹזְרִיךְ, ותחזקנה מתניך, וחזק מתניס
הוא תואר לנזורה ובטחון כמו שבהפך חלחלת מתניס תאר לפחד ומורד לבב: (ג) גאון יעקב,
זהו בית המקדש, וכה"א מקדשי גאון עזבם (יחזקאל כ"ד כ"א): כגאון ישראל, הכ"ף היא
כ"ף השווי כלומר כיהודה כן ישראל, כי גם בני יהודה נחלו מחמת מלך אשור: כי בקקום,
לדעתי טעם כי פה, כטעם אשר; וענינו גאון ישראל אשר עד עתה שמוהו מלכי אשור לגפן
נוקק, עוד שימנה ה' לגפן אדרת: (ד) מגן גבוריהו, לדעתי בנוי הנסתר של גבוריהו
מוסב על מלך אשור, אחרי כי אמר הנביא כי הנה אשור נָזֹר במְזוֹרָה, יוסיף לאמר, והוא (מלך
אשור) לא כן ידמה ואך להשמיד כלבבו ויבטח בחילו כי רב הוא, ובמגיניו כי מלאו דם מראש
פרעות אויב, כאשר פרט למטה יזכור אדיריו וגו': מחלעים, ענינו לבושי חולע, וכנע החולע
מיועד היה למלכים בימי קדם, וכן אמר מלך אשור, הלא שרי יחדו מלכים (ישעיה י' ח'):
פלדת, אחרי שאין לה ריע במקרא אמרו המפרשים שהיא משפחת לפידות ע"ד הכסף,
ובאמת מלה זאת ערבית היא (פולאד), וטעמה מגל (זיכעט), כי ה' למרכבות המלחמה
מגל מזה ומגל מזה, ובהם נלחמו בין מחנה האויב, ובאשר ירוכו אנה ואנה המה מצריקים
כאש, וזה הטעם באש פלדות; ועל דעתי הן המה המרכבות הנקראות רכב ברזל כספר יהושע
ושופטים: ביום הכינו, עת הכין קראו למלחמה: והברושים, יתוארו החניפות ברושים,
על אעשויס מעלי ברוש: הרעלו, ענינו הטבלו ברעל, וכן עוד היום המנהג באיזה ארכות

מקדם

(ה) בחוצות יתהוללו הרכב
 ישתקשקון ברחבות מראיהן
 כלפידים כברקים ירוצצו: (ו) יזכר
 אדיריו וכשלו בהליכותם ימהרו
 חומתה והכן הסכך: (ז) שערי
 הנהרות נפתחו וההיכל נמוג:

(ה) הא! וויא רוישען דיא וואגען
 אין דען שטראסען! וויא שטיר-
 מען אין דען גאססען זיא! בליג-
 קענר וויא פאקעלן, שלענגעלנר
 וויא בליטצע. (ו) דיזע טאפפערן
 — ער איזט איהרער איינגע-
 דענק — וואנקען אויף איהרעם
 צוגע, אינדעם יענע דיא מויער
 בערענגען, דאז געשיטץ בע-
 רייט האלטען. (ז) איטצט ער-

עפֿפֿנעט זיינע שלייסען דער שטראם — צערניכטעט איזט דער פאללאסט!
 ר ש י

והשרו והרעלו ובל' משנה שנינו מדיות רעולות במסנת שנת: (ה) יתהוללו. ינהגו עלמן
 בשגעון: ישתקשקון. קל ניקוש זיניהון משתמע והוא מלשון והשיקו היקבים במשק גינים
 (יואל ב') ל' השמעת קול: ירוכלו. ירועעו את הזמעים בברקים הללו העורדים את הנריות
 כן ת"י: (ו) יזכר. מלך אשור את אדיריו וגבוריו וידמה בלבו ללאת ולהלחם והם יכשלו
 בהליכותם: ימהרו חומתה. ליום לרון אל חומת העיר כל תיבה הלרכה למ"ד בתחלת הטיל
 ה"א בסופה: והכן הסכך. יבנון מגדליא. וילם והוכן הסוכך והמלך נזדיין בכלי זיינו כמו
 ממשח הסוכך ל' מושל: (ז) שערי הנהרות. שערי העיר אשר מלד הנהרות: וההיכל נמוג.

ב א ו ר

הקדם, להרעיל הזלים, למען ימיתו מהרה: (ה) בחוצות יתהוללו, שרשו הלל, והנחתו
 הראשונה על ענין קול תרועה משוב לב על דרך ישר ונעים, ומז"ה הללו לה', והשאל על הרמת
 קול גם על דרך לא טוב, בזעקת סבאי יין ואנשי חסרי תבונה, ומז"ה והתגעשו והתהוללו
 (ירמי' כ"ה י"ו), אך יסרד בננינס, כי כל שטעמו שבה והודיה יבנה עד"הש, וכל שטעמו יציאה
 מדרך השכל, ירובע בדרך הכפולים, וכן ענינו כאן, כלומר בשגעון ינהגו, כי ירוחו רלוא ושיב
 כאש אשר בלי דעת יהלך: ישתקשקון ברחבות, רש"י ויונחן חנרו עס והשיקו היקבים, והרד"ק
 אמר יכו שוק אל שוק, ובאמת שניה וכללים בו, כי אס רגלים ממהרות לרון יך שוק אל שוק
 וישמע קול: מראיהן כלפידים, ר"ל מראה פלדות הרכב: בברקים ירוצצו, כלומר בברק
 המתנועע אנה ואנה. וידוע כי האזורים היו עם עלום ערוך מלזמה, ותמיד נשמע בהם
 דהרות דהרות אבירים, כי הוא מטכסי מלחמה להתאסף כל המחנה ברחובות קריה, ולהרוץ
 הסוסים אנה ואנה למען ישמעו האויבים וייראו, כי היד נחרס אימה יפיל, וכן אמר ירמי'
 (ז'ו ט') עלו הסוסים יתהוללו הרכב: (ו) יזכר אדיריו, ענינו עתה בנוא ימי הרעה יזכור
 מלך אשור האדירים האלה ויבטח כמו אך ללא יועיל, כי יכשלו בהליכותם. לפי פשוטו הוא מלשון
 נניפת הגוף באבן ננף, כלומר ילכו בלא כח ויפלו כי ימס לבדם, וכן תרגמתיו; ואולי טעמו
 בטע' והמכשלה הזאת (ישעי' ג' ו') שפירש"י פליינ"א בלע"ו וכל"ל (פאליאנס), וענינו הכוז
 ומרידה, כלומר שימרדו בו עבדיו. וכן מלחו בד"ה למלכי אשור כי באה מחנה גדולה להיות
 לו לעור, ושלחי הקיסרים לקראתם לפתוחם להשלים אתם, ויעשו כדנריהם וימרדו גם המה
 במלכס (עיין מבוא), וזה שאמר יכשלו בהליכותם, כלומר בהיות' בדרך ימרדו בו, ויחורגס
 לפ"ז יכשלו (זיא פאזנען חב): ימהרו חומתה, פירש"י כל תיבה הלרכה למ"ד בתחלתה הטיל
 וגו' וכל"ל כל שם, כי אינו כן בפ גלים ומלות, (עין מהרש"א חד"אג יבמות י"ג, מסורת האסורה
 דבור העשירי). ושעור הפסוק אללי, המה כשלו ונפלו, בעוד שקיל הכרים ימהרו לעלות בחומה
 ויכינו להם דבר הסוכך עליהם. ועעס הסוכך, כל דבר אשר יסך בו ויהי למחסה מה, ועמו
 מגן ונשק: (ז) שערי הנהרות, ת"י גשרי נהרותא וטעם גשר בארמי, הוא כל לוח ועמוד
 עץ, וכן ת"י את כל לחותים (יחזקאל כ"ה ה') ית כל גשרך, וכן יקראו המעברות והשערים
 העומדות בנהר לעבור במים, גשר בארמי (ובל"א טווייסען) וכן תרגמתיו; ואך ע"ד מליכה
 היא, כי הנה שם ה' גבול לנהר (חדקל) שלף יעביר חוק, כאלו סגר בעדו דלת וכרית, ועתה
 בנוא עת הפזורה ירמוז ה' לנהר יעבור חוקי: ומשכיל באוג, ענינו נהרס מכז אבי

(ח) וְהִצַּב גִּלְתָּהּ עַל תְּהוֹאֲמָהּ תִּיהֶּה
מִנְהַגוֹת בְּקוֹל יוֹנִים מִתְּפֹסוֹת
עַל-לִבְבָהֶן: (ט) וַיִּנּוּהָ כְּבִרְכַת-
מַיִם מִיָּמִי הִיא וְהָמָּה נְסִים עִמָּדוֹ

עמדו

תרגום אשכנזי קב
(ח) דיא פירשטין וואללט דען
שייטערהוויפען הימאן, אוהר
פאלגען קאמערמענדע מיט
טויבענשטיממע עכצענד, אויף
דיא ברוסט זיך שלאגער.
(ט) נינוה גלייכט נון איינעם
אוראלטען פלום. — א וויא
פליעהט אללעס! — „ וויי-
לעט

ר ש י

נרעד ונע מכא אזני בליטרא הנורקים בכתליו הנקרא בומ"א: (ח) והלכ. היא המלכה הנזכרת
לימין המלך כד"א (תהלים מ"ה) נלכה שגל לימינך: גלתה העלתה. בגלוי הלכה בשני והעלתה
מן העיר: מנהגות בקול יונים. מנהגות עלמן בקינה בקול יונים המקונני. מנהגות שרימיונל"ט
בלע"ז: מתפסות על לנבהן. מקישות ידיהן על לבן כהקיש בתופי': (ט) ונינוה ככריכת מיס
מימי היא. מיס שהיא נעשית ישנה בשלום ואין מניד ככריכת מיס מכונסין שאין זזים ממקומם:
והמה. עתה מרוב דואק' למדו לנוס ונסים: עמדו עמדו. אומרים להם ואין מפנה לנו
לשמוע

ב א ו ר

בליטרא הנורקים צו (מרש"י), ואפטר אטפו נהר, כאשר פנן בחומה, כי היכלי המלך היו
חמיד סמוך לחומה (עיין עמוס ד' ג'), ויונתן חברו עם נמוגו כל יושבי כנען, כי תרגום
ומלכא בהיכליה זע, כאלו כתוב ואשר בהיכל, ודרך העברי לדבר כן, כמו והעיר שושן להלה
במקום אשר יאמר ואנשי עיר שושן: (ח) והצב, הסכימו רוב המפרשים שהוא חואר למלכה,
אך לא מטעם אחד, רש"י ורד"ק חמרו שהוא מלאן התיכנת וקימה, ע"ש שנלכה לימין המלך,
וכה"א נלכה שגל לימינך (תהלים מ"ה י'), וי"ת ומלכתא יתבת לבא בגליא נפקת, והוא מלאן
עגלות לב, וענינו המלכה אשר לפנים לא נסתה קף רגלה הלג על הארץ, עתה תלך בגולה
והיתה כשפחה בגבירת'. אמנם אנכי נעיתי ממנו בבאר מלת וגלתה העלתה, כי לא מלאן
לשון עולה על ההולך לגולה בשני, לכן תרגמתי מלת גלתה בדרך אחר, ואומר, כי שרשו גלל,
והראוי לגלה, כמו וגלה על ראשה (זכרי' ד' ב'), והנחת שרשו על התנוועע הדבר בסבוב
עגולי, אם סביב לקוטבו, או סביב לגשם אחר, ומזה מגלת ספר, גלת מיס, גלי יס,
גלילות הארץ ודומיהם, וכן האננים המכונסים יחד למקום א' יקראו בשם גל אננים, ע"ש
שהזה מתגלגלים ממקום למקום, וכן יקרא מדורת עלים (שייטערהוויפען בל"א) בשם גלה,
על שהעלים לצורים יחד על גל אחד, וכן תרגמתי מלת גלתה האמור פה. — וכן נמלא כד"ה
למלכי אשר כי עלה המלך והמלכה וכל אשר אחס על מדורת עלים ואש לשרוף את עלמם
כמבואר במבוא: העלחת, עבר מניין הפעל, וחדירו הועלה על ספר (ד"ה ב' כ' ל"ד), וטעם
הננין שלא נזכר שם פעלו, כי באמת לא ברכון הטוב עלתה, אך הגאווה והגאון השיאווה לעלות
ולשרוף עלמה, כדי שלא יעללו גם המורדים: מנהגות, פי' רש"י מנהגות עלמן בקינה, וא"כ
שרשו נהג, וטעמו כטעם ולבי נוהג בחכמה (קהלת ב' ג') שענינו התעסקות, ואח"כ אמר
רש"י ז"ל, מנהגות שרימיונל"ט בלע"ז, וז"ל שרימיונל"ט, והוא קראאסעמאנג, ענינו יהנו
בקול, ולפ"ז יהי שרשו הגה, והי' לריך לכתוב מהגות, כמו המלפלפים והמהגים (ישעי' ח'
י"ט), ונראה שכלל רש"י ב' כוונות יחדו כוונת נהג ונהק בחלוק גיב"ק, וכן גם באזורי (זיריט)
הקרוז לל"ה ק נהג ונהק אחד הוא, ושעור הכתוב, המלכה הולכת בתוך עלמות חופפות
המנהגות אותה ומהגות דרך המקוננות: מחפשות, הנאה באגרוף או במקל יד על דבר חלול
יקרא תופף: (ט) ונינוה ככריכת מיס, כלומר ישטוף הנחל את העיר עד שתראה כאלו לא
היתה מימיה עיר אך כריכת מיס: מימי היא, חסר הנסמך, והראוי מימי קד' ובת"י מימי קד'
היא, או יהי' תמוך על כנני גוף הנסמך, כי כל השמות המחזברים עם כנני הוסת' ונסתרי'
מחזברי' מן הנסמך והכנוי כמו גבוריהו, זמוריהם, וכן כאן מימי היא חסת מימיה, ומהעחקת
ע'

עמדו ואין מפנה: (י) בזו כסף בזו
 זהב ואין קצה לתכונה כבוד מכל
 כלי חמדה: (יא) בוקה ומבוקה
 ומבלקה ולב גמם ופק ברכים
 וחלקה בכל מתנים ופני כלם

לעט, וויילעט! — " ניין!
 גיעמאנד וואגטס זיך אומצו-
 ווענדען. (י) ,,ערבייטעט זיל-
 בער, ערבייטעט גאלד! שעטצע
 זאגער צאהל, קליינאדיען,
 פראכט = געשמירע אללער
 ארט. " (יא) וועלך איינע לעע-
 רע וויא אדע אונד וויסט איזט
 עס איבעראלל! אללער הער-

צען צאגען! אללער קניעע וואנקען! אללער לענדען בעכען! דיא אנגסט ציעהט פֿורען
 איף

ר ש י

לשמוע ולעמוד: (י) צו כסף. אתם הנאי' על נינוה: ואין קצה. אין חשבון: לתכונה.
 לאולרותיהם ע"ש הכסף והזהב הנתון באיזר נתון בחשבון כמה דאת אמר את הכסף המתוכן
 (מלכ' ב' י"ג): כבוד מכל כלי חמדה. ל' הכבדה כמו (לקמן ג') התכבדו כולק לטין מכבוד הבית
 אשקמ"ט בלע"ז ולכבוד אותה מכל כלי חמדה וכן ת"י ספו מכל מני חמדתא. כבוד כמו זכור
 ושמור: (יא) בוקה. ריקנית: ומבוקה. ומרוקנ' ע"י בוקקים: ומבלקה. מפורכת בחומותיה
 אושרטיר"א בלע"ז: ופיק ברכים. כאלון ברכים כמו (שמואל א' כ"ה) לפוקה ולמכשול: קננו
 פארו

ב א ו ר

ע' זקנים נראה שקראו מימיה, ע"ש: עמדו עמדו, לא פרה במקרא מי יקרא למי, ואולי היא
 מטעם המלך וגדוליו, שיעמדו ולא יפחדו. ור"ש בן מלך אמר כי בה יקראו להם האוינים, וכן מלאנו
 שזמלו הקושרים על יושבי העיר, כי לא רבו אך להכניע את המלך הזד הזה: ואין משנה,
 ר"ל אין איש מפנה לבו לשמוע לקול הקורא: (י) בזו כסף, לדעת המפרשים, המה דברי
 הנביא אל האויב הנא על נינוה, שיבזו כסף וזהב. ולדעתי יתכן יותר שהמה דברי האויב בעצמו,
 שכבר זכר בפסוק שלפניו, שיאמרו עמדו עמדו! אך הפסיק בו הנביא, במלות: ואין מפנה,
 (שהוא כמו מאמר מוסגר) ועתה הולך ומספר עוד, מה שידבר האויב בקראו לאנשי נינוה
 הגסים, לאמר, מה תזוסון, ולמה לא תקחו אתכם כספכם וזהבכם וכל כלי חמדתכם? וגם
 בזו משל אחרים. ורמזו הנביא בזה, שיעיר ה' עליהם אויבים, אשר כסף לא יחשבו, וזהב
 לא יפכלו בו, והמה בני מדי (עיין ישעי' י"ג י"ז). וכן מלאנו כי ארבעאלעם המדי, אשר הי'
 ראש בקושרים נגד מלך אשור, לא חש לקחת כסף מנני נינוה: לתכונה, שם הכלל לכסף
 המזוכן הנתון בחשבון בית האולר: כבוד, פירש"י מלאון מכבדן את הניח בדרו"ל, אשקמ"ט
 בלע"ז, (ול"ל עסקווי"אנט, רייזען בל"א), אך לפ"ז, הי' ראוי להיות קבד בפיעל, לכן נראה
 לי שהוא מלאון הון ועושר, או מטעם קבד כליו, והוא כ"ע עם ואין קצה שלפניו: (יא) בוקה
 ומבוקה, הענין א' והוא ריקות והיעדר, והכפל לחזק כמו עוזי ומעוזי: ומבלקה, ת"י ופתיק
 תרעא לסנאה, והוא לפי הכוונה שיש למלה הזאת בערבי, כי שם טעמה פליחה, והה שתרגם
 רש"י אושרטיר"א בלע"ז, וז"ל (הפערטורע, עפפֿטונג בל"א), וענינו העיר תהי' פתוחה לאויב.
 ואני בתרגומי הלכתי לפי בוונת הכתוב, כי מהפנת זרים שממה תהי'. ופיק ברכים, שראו
 מעלומי העי"ן, וענינו התמוטטת והסרת הדבר ממכונו (וכמעט אחד הוה עם פוג, שענינו
 ג"כ השחנות הדבר ממעמדו וטעמו), כלומר מרוב חרדה לא יהי' בהם כח לעמוד: וחלחלה,
 כפל הס"א והעי"ן לחזק, ומבירו, מלאו מחני חלחלה: קבצו, שרש קנן הונח על אסיפת
 דברים המפורים למקום אחד, באופן שעתה יכילם מקום וגבול קטן ממה שהי' להם בתחל',
 ולזה יאמר ג"כ על עוד הנשר הנעשה קמטים קמטים מזוקן או מסכה אחרת לאון קנן, בהיות
 שחלקי העור המתרחבים, נקבלו יחד למקום קצר וצר, (וידמה בזה לאורש כוץ בדברי חז"ל)
 [חייני]

תרגום אשכנזי קכד

אויף אללע געווייטער. (יב) וואָ
 איזט נון יענע לעווענגראַטמע?
 יענער וויידעפלאַטץ דער לע-
 אַפאַרדען, וואָ איינסט לעווע
 אונד לעוון הויזטען, יונגער
 לייא אינאויפֿגעשרעקט זיך
 לאַגערטע? (יג) לעווע! דער
 דוא שטעטס פֿיר דייע יונגע
 ברוט ערדראַססעלטעסט, פֿיר
 דייע לעווינגען ווירגטעסט,
 דייע האַהלען מיט צערריס-
 סענעס פֿיעהע, מיט אַזערן
 דייע וואָהנונגען פֿיללטעסט!
 (יד) זעהע! איך ווענדע טיך
 צו דיר! שפּריכט דער הערר צבאות; דורך רויך ריימע איך דיא לאַנערשאַעטע, דייע
 יונג

קִבְצוּ פֶּאֶרְדוּר: (יב) אִיֵּה מַעוֹן אֲרִיּוֹת
 וּמִרְעָה הוּא לְכַפְרִים אֲשֶׁר הֵלֵךְ
 אֲרִיָּה לָבִיא שֵׁם גֹּר אֲרִיָּה וְאִין
 מִחְרִיד: (יג) אֲרִיָּה טָרַף בְּדֵי
 גְרוֹתָיו וּמִחֲנֹק לָלְבָאֲתָיו וַיִּמְלֵא
 טָרַף חֲרָיו וּמַעֲנֵתָיו טָרַפָּה:
 (יד) הִנְנִי אֵלֶיךָ נֶאֱם יְהוָה צְבָאוֹת
 וְהִבְעַרְתִּי בַעֲשָׂן רֶכֶבָה וּכְפִירֶיךָ

האכל

ד ש י

פֶּאֶרְדוּר. שחרורית בקדירה: (יב) איש מעון אריות. קינה היא על נינוה שהיתה מדור מלכים
 קשים וחזקים באריות: אשר הלך אריה לביא שם. אתר דהוי זולין מלכיא תמן בניהון שבקין
 הא באריה דשרי על זידיה לרוחין. (יג) אריה טרף בדי גרותיו. מלכיא היו מביאין שלל רב עד
 שהיה די לבני ביתם; ומחנק. בהמות לכורך לבאותיו כלומר מרבה אולרות לבניו: ללבאותיו.
 כלומר לבנותיו: וימלא טרף חריו. וממלן אולריהון חטוף: (יד) רכבה. רוב רכב שנה קרטריין
 בלע"ה ה"א יתירה היפך הל' לריבוי מרכבות וכן (יחזקאל כ"ד) סיר אשר חלאתה בה זהם רב:

ב א ו ר

[אויינטרושפֿען בל"א]: פֶּאֶרְדוּר, הוא פֶּאֶר בְּכַפִּילַת הַל' כמו צמלת סגריר, וטעם המקרא, שמרוב
 החרדה כל פנים יקבלו פֶּאֶר יפִּים והדרס, ולא תאר ולא הדר להם. ובהיות שהמליכה הזאת
 היא סגולה מיוחדת ללשון עברית, אשר אין לה מקום בלשון אחרת, לכן נטיתי בתרגומי קלת
 ממליכה עברית לתרג' כפי מליצת ל"א הדומה בענינה לכונת הנביא, ותרגמתי פֶּאֶרְדוּר ליעהען,
 כי העור הנקמט והנכוון, ידמה לשדה השחרישה, אשר ישדד החורש לעשות בה חריכות הרבה:
 (יב) איה מעון אריות, ידמה הנביא בדמיונו כאלו ישמע שאלת המתמיהים על מפלת נינוה
 לאמר, אי' איפוא נאשרה מעון האריות הזה, והוא משל על נינוה אשר שריה בקרבה אריות
 טורפים (עיין לפני' ג' ג'): אריה לביא, נפקד וי"ו החנוה, כמו שמש ירח (מרד"ק): שם,
 יחס המקום, תחת יחס הזמן, וכן שם פחדו פחד (תהלים י"ד ה'): ואין מחריד, ענינו אין
 איש יאמן לנו להחריד אחס וערך נתוח המאמר הוא כזה:
 אשר הלך ארי' לביא שם —

— גור ארי' — ואין מחריד: (יג) ארי' טרף ונו', מוסב למטה, אחרי שהנביא
 המשיל אותו לארי, אמר אתה ארי' טורף! המחנק לגרותיו והממלא מעונותיו טרפה, הנני אליך: בדי
 בנוא מלת די עם אחת מאותיות בבל"ס, יהי' שמושה כשמוש האות עלמו, כמו ויבואו כדי
 ארבה לרוב (שופטים ו' ה') שענינו בארבה, כדי שופר (איוב ל"ט כ"ה) שענינו בשופר, אף
 כאן בדי גרותיו, בשביל גרותיו: (יד) והבערתי בעשן, יש בלשון בער, גם בל הסרה והשחיה,
 כמו כי יבער איש שדה (שמות כ"ב ד'): רכבה, פל' רש"י רוב רכב שנה קרטריין בלע"ה
 (ול' קארטעש, געפֿאָוגע בל"א), וה"א יתירה הופך הלשון לכמה מרכבות ע"ש*), וה"כ
 לדעתו

(* הערה. ראוי להעיר פה על מה שכתב רש"י ז"ל ה"א יתירה הופך הלשון לכמה מרכבות,
 שיהא מתנגד לכלל אשר בידינו שאותיות האמנתי' הנוספות יבואו להקטין הענין? — לכן,
 אחס

תרגום אשכנזי

יונגען ראפֿעט דאן שווערדט
הין, צערניכטע דיינע רויבֿ
גיער פֿאן דער ערדע הינוועג,
ניכט מעהר ערמאָנע דיינער
געזאָגטען פֿרעכֿע שטיממע!
וועי

נחום ב

תִּיאָכַל חֶרֶב וְהִכְרַתִּי מֵאֶרֶץ
טָרִיִף וְלֹא יִשְׁמַע עוֹד קוֹל
מִלְאָכָה:

הוי

ר ש י י

ולא ישמע עוד קול מלאכה. קול מלאכה כמו שעה כנר רבקה וחבריו שלוחי אשור (ישעיה ל"ו)
ויקראו בקול יהודית:

פרק

ב א ו ר

לדעו, הוּא חיל העם ההולך לרגלי המלך, וכן נמלא בהעמקה היוגית המיוחסת לע' זקנים
(שלעטאס סוא) באורו, המו נך, [ואולי קראו רבפה בפ"א, כי כן ת"י המון לאומים (תהלים
ס"ה ח') ורכפת אומיא]. אך היותר נראה לי מהמשך המליכה, אחרי שדמה הנביא עיר
ניווה למעון אריות, שטעם רבנה הוא המשכב אשר ישכבו עליו גורי אריות, כי שרש רכב יכול
ג"כ על הדבר המונח על עלם זולתו, לשכון עליו כרוכב על הנרכב, כמו הרכב ידך על הקשת
(מלכים ב' י"ג י"ו). ועתה מה נעים ונאה המליכה הזאת, אחרי אשר דמה הנביא אנשי ניווה
לאריות, המשיל חורבן משבנותיהם, לחורבן מעון אריות. וידוע כי מדרך בני קדם בעת הלכו
ללוד את גורי אריות, לבער אש ע"פ המעון, וכאשר נתמלא המעון עשן, והגורים ברחו וילאו
להם, אז בחרב ילאו לקראתם הילדים והרגום, וזה שאמר הנביא פה, והנערתי בעשן וגו',
ורמו על התבערה שתי' בנית המלך לשרוף אותו וכל אשר אתו (עיין מנחם): קול מלאכה,
ענינו שלוחך, ורמו על רבקה, אשר נגאון דוחו הרבה לדבר נגד ה' והראוי מלאכה, אך מפני
ה"א הנוספת לעצם שאמרנו, נשתנה שוא הכ"ף אחרונה לתנועה, ונשתנה לכירי מפני זוו
התנועות:

הוי

אזוה דעתי בזה להטעים דבריו, ואומר בכלל, כי גדר הה"א הנוספת הוא להורות על עולם
ותוק התפעלות הדבור (איינען צפֿעקט איך רעדען). כי ידוע שהאוויר הוא סנה גורמת לשמיעת
הקול, אחרי שהקול אינו כ"א תנועה רעדית מתחדשת בעלם האויר, באופן שדחיקתו תעשה
רושם באוזן השומע, כידוע למבין בחכמת הטבע, והעד, שאי אפשר להשמיע קול במקום שהוא
ריק מהאויר, כי אם תשים זג בפעמון שאיך האויר (גלוקקע חיינער לופטשוואפע), יוכל להתנועע
כל היום מבלי שישמע קולו. והנה הה"א שהיא קול הנרה גרידא, ר"ל קול ההגה, הוילא
מפי האדם דרך הקנה בשאנו האויר, היא יסוד וסנה ראשית לכל האותיות, ולכן מסגולתה
שתמשך ותשמע תמיד אחרי האותיות אשר בחזק ידברו, כמו בג"ד בפ"ת הדגושים (קנהו לויטע
בל"א), ויורה היסיון ע"ז, וזה מה שקראו המדקדקים הה"א ההמשך. ומעתה בכל דבור
ההתפעלות, ר"ל באשר ידבר איש בעולם התגברות בח נפשי, כמו המוכיח בשער, והנואם
נאום ה', והשורר, והמליץ, ודומיהם, יקרה לפעמי' שנכלל דבריו, ישמע קול הנרת הה"א,
והנרה היא חולד ההתפעלות הנפש. (ומזה הטעם תמלא הה"א בכל המלות אשר הנה קול
הנרה גרידא (חונטרטיקוירטע טאָנע), כמו הוי, הה, אהה, האה, הייד. גם יחדו מניחי
הלצון לסימני הקריאה והתימה והאפלה והידיעה, שהמה כלם סמני הרעיון בנפש). והנה
מלאנו שלפנימם נמשכת הה"א במבטא לבד, ולפעמים נכתבה נוספת על השורש להורות זו,
כמו בתיבת מלאכה שבפסוק זה. ובמלות הנמשכות בתנ"ך עם הה"א הנוספת, נדגשה, ויורה
הדגש על עולם ההתפעלות. וכן נדגשה הה"א שתיבת רבנה, בהיות כי מלאנו המלה הזאת
עם הה"א (יחזקאל כ"ו כ') בגדי חופש לרבנה. — וזה יובנו דברי רש"י ז"ל על נכון, ואין
באן המקום להאריך בענינים כאלו. ויש עוד אחי לחדש בעניני קריאת האותיות ומולאיהן,
וקלחם כנר הולעתי לפני חכמים, מביני עיני הלצון ידרכי, ונענעו לי ראשם, ויבא אי"ה בס'
שברתי באוירי על ימא.

חרגום אשכנזי קכה

ג (א) וועהע דער בלוטגערירי
גען שטארט אפאלל דעם
מייכעלמארדס, דער ענדלאך
זען געוואלטטהאט, (ג) דעם
געריישעס דער גייסעל, דעם
געראססעלס דער ראדער,
דער וויהערנדען ראססע, דער
ראללענדען וואגען, (ג) דער
זיך שווינגענדען רייטער, דער
פלאממענדען קלינגען, דער
בליטצענדען שפעערע, דער
ערשלאגענען מענגע, דער אונג
מאן שטירצט איבער זיא היין—

ג (א) הוי עיר דמים וכלה כחש
פרק מלאה לאימיש טרף:
ג (ב) קול שוט וקול רעש אופן וסוס
דוהר ומרכבה מרקדה: (ג) פרש
מעלה ולהב חרב וברק חנית
ורב חלל וכבד פגר ואין קצה
לגויה יכשלו בגויתם: (ד) מרב

וכשלו קרי
געהייערן לייכענהויען, דער צאהללאזען ענטזעעלטען. — זנוני

דער

ר ש י

ג (א) פרק. גזל שמפרקו מיד בעליו: לא ימיש טרף. מתוכה תמיד: (ב) קול שוט. להכות
סוסים היה נשמע בה תמיד: וקול רעש. אופני מרכבות: וסוס דוהר. דולק ומקפץ
וכן מדהרות להרות אביריו (שופטים ה'): (ג) ולהב חרב. דולימלא בלע"ז וכל סנין ומרב
קרוי להב כמו (שם ד') ויבא הנלכח אחר הלהב: וברק חנית. חנית מרוט ומברקת אור יולא
ממנה הפלנדור בלע"ז: וכבוד פגר. היה מרכבים פגרים ולא היה חשבון לגויות נבילות' המושלכות
בה עד שהיו העונכים נכשלים בגויות הפגרים: (ד) מרוב זנוני זונה. מרוב חנופת
עיר

ב א ו ר

ג (א) הוי עיר דמים, עתה יזכור הנביא את הסנה, לאמר על מה עשה ה' נכה לעיר
הזאת, על שהיתה מלאה מדם הרונים, ודמים בדם נגעו: כחש פרק, נחש דבק
למלת פרק, ופרק כווי להריגה, כמו פורק ואין מיל (חברים ז' ג') שמפרק העלמות והנשר:
וטעם המקרא הוא שיסקרו איש בעמיתו למען ילכד במלכותם, ואז יהרגו ויגזלו את אשר לו
וזה שחרגמתי (וייכעוואחרד): לא ימיש טרף, מלאנו שרש מוש גס בהפעיל שהוא עומד,
כמו ויהושע בן נון נער לא ימיש (שמות ל"ג י"א), וכן כאן ענינו, לא ימיש מרחובה החוף
והמרמה והרג רב: (ב) קול שוט, להכות בו הסוסים היה נשמע בה תמיד (רש"י): וסוס
דוהר, דריסת הסוס בכה הליכתו תקרא דוהר: ומרכבה מרקדה, ממהירת מרולתה, נראה
כאלו היא מרקדת ומקפצת: (ג) פרש מעלה, ענינו לדעתי מעלה א"ע על הסוס. וכן
חרגמתי: ולהב חרב, פירש"י דולימלא בלע"ז וכל (דע לא לאמע, דעגענקלינגע): וברק
חנית, פירש"י פלנדור בלע"ז (וכלל פלאמבע"ר או פלאמבאיע"ר, העלז גלענען, טישאערן).
כי חרב שלופה, וחנית מרוטה, יבריקו כברק ויזהירו לעין רואה: וכבד פגר, כ"ע לרוב
חלל, וכן אין קכה לגויה; ואולי טעם גויה על הנשאים בחיים חיים, כי לשון גויה נופל
על החיים ועל המתים וענינו שהיתה קריה מלאה אדם כילק, ואף כי נהרגו בה אנשים רבים,
בדרך קריה מלאה תשואות והמון אנשים רבים, אשר הגזל ורציחה מזויס בה תמיד, עוד בה
המון רב. ושעור הכתובים לדעתי שהנביא יזכור מעשה ניונה, כמו שהיתה קודם חורבנה (ולא
נדע"ה הרד"ק, שמפ' הכתובים האלו על מפלת ניונה ע"י האויבים ע"ש, כ"א הנביא הולך
ומספר), שחמיד נשמע בה בעת שלותה קול שוט הסוסים ורגשת פועלי און, אחרי שהיתה
רוכלת עמים, וכנענים באו לה מארץ מרחק: וכשלו בגויתם, ת"י יתקלון בקטילהון, ובין
לפי הקרי ובין לפי הכתיב הוא מחובר עם מה שלפניו, כלומר שהוא מלא גויות עד שיכשלו
בה העונכים, וכן היא דעת רש"י ע"ש. ולא נזכר פה שם פועלו (ווערבוס אימפערזאנאלע
בלע"ז) וזה שחרגמתי (חמן): (ד) מרוב זנוני זונה, לדעת המפרשים שפירשו הכתובים שלמעלה
על

(ד) דער פֿרעכען בוהלערייא וועגען (דוא רייצפֿאללע אָנמו־טהיגע צויבערין! דיא דוא פֿעל־קער מיט בוהלערישען רענקען, נאָציאָגען מיט צויבערקנסטען איבערליסטעסט) ; (ה) ווענדע איך מיך נון ווידער דיך, שפּריכט דער הערר צבאות ; איך בעדעקקע מיט דיינעם קליידעם ווים דיין אַנטליטץ, פֿעלקער ווידערן זיך אַן דיינער שמאָך, רייכע אַן דיינער שאַנ־דע. (ו) איך ווערפֿע אַבשייא אויף דיך ; צום שייזאַל, איי־נעם קאָטהה יפֿען גלייך לאַס־סע איך דיך ווערדען. (ז) ווער דיך זיעהט, בעכט צוריק, שפּריכט : פֿערהערט איזט בינוה נון ! ווער הערמט איה־

זנוני זונה טובת הן בעלת כשפים
 המכרת גוים בזנוניה ומשפחות
 בכשפיה: (ה) הנני אליך נאם
 יהוה צבאות וגליתי שולך על־
 פניך ורראיתי גוים מערך
 וממלכות קלונך: (ו) והשלכתי
 עליך שקצים ונבלתיך ושמתוך
 כראי: (ז) והיה כדראיך ידוד
 ממך ואמר שדדה גיגוה מי יגוד
 לה מאין אבקש מנחמים קך:
 (ח) התיטבי מנא אמון הישברה

ביארים

רער זיך? וואָהער דיר טרעסטער שאַפֿען? (ח) ביזט דוא בעסטער אלס נא אָמון, דאָ אַן פֿליס־

ר ש י

עיר שהיו יודעים לפתות לב מלכי הארץ להתחבר עמם וסוף כובשי אותם תחיהם: (ה) שולך־הס שפולי בנדי אשה: מערך־גלויך כמו (מיכה א') עריה בשח: (ו) שקולים־בגדים לואים המנוולים אוחך לפי הענין שדימה אותם לזונה דבר הכתוב: כראי־כובל ל' והסיר את מוראתו בנולתה (ויקרא א'): (ז) ידוד ממך־יתרחק ממך: (ח) התיטבי מנא אמון, ומה חבטזי

ב א ו ר

על האויב, יחסר פה דבור המליאות (יהי'), כלומר זאת חבא עליך, תחת אשר זנית. אך היותר נ"ל בהמשך הכתוב וענינו, כי יבאר הנביא סבת הרעש והחרדה הגדולה אשר בכתובים הקודמים, ואמר כי כל זה מרוב זנוני זונה טובת הן, היודעת לקחת לב מלכי ארץ ברוב יפיה, ותאר אותה בעלת כשפים, אחרי כי לה הכח והממשלה להמשיך אליה משפחות הגוים על ידי מעשה זנוניה עד שילכדו ברשתה, וכל באיה לא ישובון. וזה שאמר המוכרת גוים וגו'. והנה ד' כתובים אלו מחוברים יחד בענין. ר"ל שהנביא ידבר אל גיגוה ויתאר אותה ע"פ מעשיה ודרכיה, מעתה ימשיך הדבור לאמר אליה בפסוק הסמוך הנני אליך וגו': (ה) וגליתי שולך, ענינו תחת היותך כזונה פותה, לכן משפטיך משפטי נאפות, שלא לבד אפשיט בגדיך משליך, והנחתיך ערום ועריה, אך אף גם זאת אעשה לך כי אגלה שיפולי בגדיך המוראות והננאלות, ואתן אותם על פניך, ואז ימאסו בך כל עוגביך, והשנתיך מזונה. והמשל בזה שילכו ערומים וחשופי שם לפני שוכיהם: והראיה גוים מערך, הוא כנוי לערוה ובושת, והמלה הוא מן כמער איש (מלכים א' ז' ל"ו), וכן יבנוו בל"א המדות המנונות בשם (בלעטע), וכן תרגמתיו: (ו) והשלכתי עליך שקצים, ענינו אשקלך בעיני כל רואך, כי הודך יהפך עליך למשחית: ושמתוך כראי, ענינו טנוף ומגואל, כמו הוי מוראה ונגאלה (לפניה ג' א'): (ז) כל ראיך ידוד, ענינו כל אחד ואחד הכוואה אותך ביום מפלתך, ישחומס ויסוג אזיר בנהלה, ואעפ"כ ישמחו כלם לאמר, שבר ה' מטה רשע. ולא יעלה עוד הכורת עלינו: מאין אבקש מנחמים לך, ענינו כלם ישמחו על מפלתך, ואין אחד בא לכנות ולגוד לך: (ח) התיטבי מנא אמון,

בַּיָּאֲרִים מַיִם סְבִיב לָהּ אֲשֶׁר-חִיל
יָם מַיִם חֹמְתָהּ: (ט) כּוֹשׁ עֲצָמָה
וּמִצְרִים וְאֵין קָצָה פּוֹט וְלוֹבִים
הָיוּ בְּעֹרְתָךְ: (י) גַּם-הִיא לַגִּיה

הלכה

תרגום אשכנזי קכו

פליססען ליענט, מיט געוועסן
סערן אימגעבען איזט, דעם
דאזמעער מויער אינד צוונגער
בילדעט? (ט) עטהיאפיענס
מאכט, עגיפטענס צאהללאַ
זעס העער, פוטיער אונד
לוביער ווארען דיינע הילפס
טרופפען. (י) אויך זיא מוסטע

גע

ר ש י

בשורק ובגבורך וכי גדול' את מנח' היא אלכסדר' של מצרים. אמון לשון פידגוג' מנח הגדולה
שהיתה אומנת מלכי מצרים דערנו בה מלכי: אשר חיל ים. אשר היה הים להם לחיל ולחומה
שורא ובר שורא: (ט) כוש עלמה. כושיים היו לה לחוק: פוט ולובים היו בעורתך. והפטי'
והלבוניים אשר היו בעורתך. גם הם היו בתחילה: (י) גם היא לגולה הלכה. אף היא הלכה
בגולה

ב א ו ר

ענינו מה תבטחי בעלמך וחוקך, החוק אזה מנח חיון? היושבת ביאורים, ר"ל על יד היאור
הגדול, הוא הנילוס. ולדעתי נקראים כל החלים העשויים נידוי אדם ונתאלאים ממי מטר,
בשם היאור, מן לשון אור, שטעמו מטר: אשר חיל ים סים חומתה, ענינו הימים היו לה
לחיל וחומה. וידוע כי ארץ מצרים היא מוקפת מים האמצעי על פני כפינה ומים סוף למזרח.
ולדעתי מלת ים בנוי לנילוס, וכן קרא ישעיה לנילוס ים, באמרו ונשזה מים מים (י"ט
ה'). ובענין שם העיר, הלך רש"י ז"ל בעקבות יונתן, ואמר כי נוא היא אלכסדר' דריא של מצרים
ואמון לשון פידגוג (פעדאגאגיס) שהיתה אומנת מלכי מצרים, וכן פירש"י בירמיה (מ"ו ב"ה)
ז"ל: אמון לשון גדולה, כמו החיטבי מנח אמון, לאשכנזיה די אלישנדרא בלע"ז, וז"ל (לא
סעניעריא די אלכסאדר), והיא העיר הגדולה אשר יסד אלכסנדר מוקדן בשנת שלשת אפים
וארבע מאות ועשרים וששה לבריאת עולם, זמן רב אחרי נבוכדנצר על המקום אשר עמדה
שם נוא אמון, ויקראה אלכסנדריא על שמו, ואחרי מותו חזרו לקרותה נוא אמון, (ביראה
מש"ת שתי הלפס שאלה ל"ה, ומגנת ורדים חלק אבן העזר כלל ד' סי' י"ט ע"ש). ויש עוד
דעות שונות בזה (עיין בהקדמה): (ט) כוש עצמה, לדעתי עלמה היא תאר לנוש, וענינה
הטובה אתה מכוש העלומה וחוקה, או ממלכים אשר אין קנה לחיילותיה. והנה נראה מפה
שמלכים חזקה היתה מאזור, ומיחזקאל (ל"א ב' ג') משמע שאזור חזק היה ממלכים. אך באחת
ערים בא מלך אזור ונבוכדנצר על מצרים, חזקה היתה מצרים מאזור, ואחרי אשר נהג מלך
אזור את שני מצרים ואת גלות כוש (עיין ישעיה כ' ד') וגם נבוכדנצר הכה את מצרים
בכרכמיש (עיין ירמיה מ"ו ב') משם כחן של מצרים: פוט ולובים היו בעורתך, לדעתי בנוי
הנוכח של בעורתך רומז אל נוא אמון, אחרי כי זכר בה הנביא, מדבר נגדה, ולפ"ז הוא
מאמר מוסגר. וכן מלאנו פעמים רבות, כי האומות האלה היו בעלה אחת, (עיין ירמיה
מ"ז ט', ויחזקאל ל' ה', ודניאל י"א מ"ג), כי כוש ומלכים וכוט אחים בני חס. ואל
לובים אמר ר' סעדיה גאון (דניאל שס) כי המה בני להבים בן מצרים: (י) גם היא לגולה
הלכה, ולא עמדה לפני נבוכדנצר (רש"י ורד"ק). הנה נראה מזה שלדעתם גם החורבן הואשן
אל נוא אמון היה ע"י נבוכדנצר, והוביחם לזה הס"ע, שכתב כי פעמים גבר נבוכדנצר על
מצרים, בשנה ראשונה למלכותו, ובשנת ב"ו בה (עיין ירמיה מ"ו י"ג), ומדברי הנחוב משמע
שגם נוא אמון נחרבה פעמים, כי מדברי נחום שאמר כמו שהגלתה נוא אמון בן חגלה נינוה,
נראה שנחרבה לפני מבלת אזור, (והמבלה הזאת וודאי היתה זמן רב קודם גלות לדקיהו,
כי גם מבלת נינוה הנזכרת [מגילה ט"ו] ע"י נבוכדנצר היתה בשנת ד' ליהוקים (ע"ש),
ויחזקאל עמד בעשתי עשר לגלות לדקיהו ונבא על נוא שחרבה כמו שנחרבה ממלכת אזור, בן
נראה דעת המפרשים, אך לו יהי בדבריהם (מה שבאמת לא גמלא בשום דברי הימים) שבאשר

הכה

הִלְכָה בְּשִׁבִי גַם עַל־לִיָּה יִרְטָשׁוּ
 בְּרֵאשׁ כָּרְחוּצוֹת וְעַל־נִכְבְּדֵיהָ
 יָדוּ גִזְרָל וְכָל־גְּדוּלֵיהָ רַחֲקוּ
 בְּזִיקִים: (יא) גַּם־אֶת־הַשְּׂכָרִי הָהוּ
 נֶעְלָמָה גַם־אֶת־הַבְּקָשִׁי מֵעוֹז
 מֵאוֹיֵב: (יב) כָּל־מִבְצָרֶיךָ תֵּאָנִים
 עַם־בְּכוֹרִים אִם־יִנּוּעוּ וְנִפְלוּ עַל־

געפֿאנגען אויסוואַנדערן, אויך
 איהרע קינדער שמאַכטען אין
 אַללען גאַססען; מאַן לאָאזטע
 אום איהרע ערעלן, ליעם איהרע
 רע גראָסען אין פֿעססעלן
 שמיעדען. (יא) אויך דוא ווירסט
 דען טויטעלקעלך לערען, בע־
 טייכט ווירסט אויך דוא פֿאָן
 אייגענען פֿיינדען שוטץ ער־
 בעטטעלן. (יב) דיינע פֿעסטען
 אַללע גלייכען דען מיט פֿריה־
 פֿייגען בעלאַרענען ביימען, דיא,
 קיים בעוועגט, דעם פֿערצעה־

ר ש י

רער

בנולה אעם"כ גדולת' לא עמדה לפני נ"י: רחוקו. וכנלו ל' רחוקות כסף (ישעיה מ') עשה
 הרחוק שלשלת (יחזקאל ז'): בזיקים. שלשלאות: (יא) גם את. אף לפי גדולתך תשכרי כמותה
 בכום התרעלה ותהיה ועלמה: (יב) כל מבצריך תאנים עם בכורים. כל ערי מבצריך יהיו
 נוחים ליכבש ולגנוז מה שבחובה באילני תאנים וכשהן עם בכורות מבושלית שבהן שבשמויעים האילן
 נופלים הככורים לתוך פי האוכלים. תאני' אילני תאני': אם ינועו, אשר אם ינועו בידי אדם בחזקה:
 מי

ב א ו ר

הנה נבוכדנצר את פרעה בכרכמיש לקח גם את נוא, מ"מ יקשה לדעתם, הלא זה היה בשנה
 הרביעית ליהויקים ל"ו שנה אחרי מות מנשה, וא"כ איך אמר נחום בימי מנשה שנוא אמן לא
 עמדה לפני נבוכדנצר? לכן נ"ל כי רמז נחום פה על השני הנזכר (בישעיה כ"ד) ע"י סנחריב
 ע"ש, ולכן אמר בשני בפתח להורות על הידיעה. וכן כתב הרד"א שנוש ומלרים עמדו לנוח
 אמן להגילם מכף סנחריב (עיין בד"ה הבוללת (חאוגעשיינע וועלטגעטיכטע) חלק א' § 659
 וחלק ג' § 684 הערה S והערה B 402, ועיין גם ביוסיפון): עלליה ירטשו. שרש רטש
 נופל על השלכת עלם מה לארץ בחזק, לשברו ולבקעו (עיין רד"ק בהושע י' י"ד, י"ז א').
 ויש בו גם מענין נטישה ועזיבה, כי כן ת"י ויטוש את דור וגו' (ירמיה ז' כ"ט) ורטיש ית דרא,
 (ובבחינה הזאת אחד היא עם נטשו), וכן ענינו כאן. עלליה העלות מושלבים בראש כל חולות,
 וחנקו אשפתות באין דורש להם: ידו גירל, שרשו ידד, בשקל רבו משערות ראשו, וענינו
 השליכו (רד"ק). ושעור הכתוב בגורל חלקו את נכבדיה בין שאר שלל הגולה: רחוקו בזקים,
 פעל נזר מן שם רחוק, וטעמו קשר ואסר בזקים וחבלי ברזל, וכן ת"י לא לנשחטים הגשו
 (שמואל ב' ג' ל"ד) לא לזקין דנחש אחקרנו: (יא) גם אח חשכרי, משל הוא נפי הנביאים
 מנת נוסם של רשעים לכום חמה ביד ה' אשר ממנו ישחו כל רשעי ארץ: חהי נעלמה, טעם
 עלם הוא כל דבר הטמון ומכוסה מעיני הרואים. וכן יקרא בשם נעלם האיש אשר נעלמו
 מחשבותיו הן ברזון, כנובל ומערים, כמוועם ועלמים לא אביא (תהלים כ"ו ד'), הן שלא ברזון,
 כגבר עברו יין וסר דעתו. או יהיה טעמו ונעלמת מן הארץ, כענין שאמר עובדיה (י"ז)
 ושתו ולעו והיו בלא היו, ויהיה לפ"י תרגומו בל"א (חזוניכטבאר): גם אח חבקשי מעו מאויב,
 לדעת המפרשים ענינו חבקשי מעו ומבצר להשגב צו מפני עקת אויב, ואנכי כוונתי בתרגומי
 (פֿאָן חייגענען פֿיינדען), לשברו עם חהי נעלמה הסמוך לו, וענינו תהי כל כך בתמהון לב
 ומשולל הדעת עד שתברח בעלמך ליד האויב לבקש מעו ממנו ותסובל בשחיתתו. ואולי רמז
 הוביא בזה שעבדיו אשר יבטח במו ימרדו בו, ונמלא נשפן על מנהו: (יב) כל מבצריך האנים
 וגו', ענינו גם כי חנוא בערי מבצר להחבא לא יועיל לו, כי תהינה נוחות להכבש, כעני
 תאנים העמוסים בפירות המבוכרים אשר בתנועה קלה יפלו על פי אונל המוכן לקבלם, כן
 יפלו

תרגום אשכנזי קבו

רער אין דען מונד פאללען.
 (יג) דיין פאלק דען פערצאנטען
 וויבערן גלייך, אינדעם דייעס
 לאנדעס טהארע דעם פיינדע
 זיך ווייט עפפנען, אונד פלאט-
 מען דייע ריעגעלן פערצעה-
 רען. (יד) שאפפע דיר נאטה-
 פארראטה! בעפעסטגע דיא
 בורג! פערזעהע מיט לעהם
 דיך! בערייטע דען מירטעל!
 האלטע דיא ציעגעלפארם בע-
 רייט! (טו) אויך דאן פערצעהרט
 דיך דאז פייער, ראפפט דיך
 דאז שווערט, צערניכטעט

פִּי אוֹכַל: (יג) הִנֵּה עִמָּךְ נָשִׁים
 בְּקִרְבְּךָ לְאוֹיְבֶיךָ פֶּתוּחַ נִפְתָּחוּ
 שַׁעֲרֵי אֶרֶץ אֲכֹלֵה אֶשׁ בְּרִיחֶיךָ:
 (יד) מִי מְצוֹר שְׂאֵבֵי רֶךְ חֲזִיקִי
 מִבְּצָרֶיךָ בָּאֵי בְטֵיט וּרְמָסֵי בַחֲמוֹר
 הַחֲזִיקִי מִלְבָּן: (טו) שֵׁם תֹּאכְלֶךָ
 אֶשׁ חֲכָרִיתֶךָ חָרַב תֹּאכְלֶךָ כִּילֶק
 הַתְּכַבֵּד כִּילֶק הַתְּכַבְּדִי כְּאַרְכָּה:

הרביח

דיך וויא קאפער, ראטטעסט דוא דיך גלייך וויא קאפערברוט, הייפסט וויא היישרעק-

קען

ר ש י

(יד) מי מצור שאבי לך. עיר שנאים לצור עליה אוספים להם בני העיר מים רנים לחוכה
 בתוך חבית לשחות בימי המלור כשאין בחוכה ברות: באי בטיט ורמסי. אחת לעשות ממנו
 לבניס כדי לחזק בו דקי החומות: החזיקי מלבן. אחזו בידך המלבן העשוי לדפוס הלכניס
 ללבן בחוכה: (טו) התכבד. במטאטי השמד: כילק. הגומר ומלה כל יק השדה. ויש פותרין
 התכבד

ב א ו ר

יפלו מבכרך במעט עמל אויבך. ודע כי התאנה תחן פריה בארץ הקדס שלג פעמים בשנה,
 והראשונה תקרא בשם בכורים בלשון ערבי: (יג) הנה עמך נשים, תואר לחלושי כח זרכי הלכב,
 והעד, נשמה גבורתם היו לנשים (ירמיה נ"א ל'): פתוח נפתחו שערי ארצך, ידמ' הנביא
 ארץ אשור בכללה לעיר אחת, וניווה לשעריה, על כי היתה גדולה ובטורה עד מאד, ומחסה
 על כל הממלכה כשער וכרית אשר יסגרו את העיר. ואמר עתה כי תחרב ניווה, יפתחו שערי
 חרך ונקל יבוא בך האויב: אכלה אש בריחך, ענינו לדעתי כל בריחך בקל חשברנה,
 באו אכלה אותם האש. ואולי רמז הנביא בזה שתאכל אש את חומת ניווה, וכן ספר לנו מפי
 סופר יוני (פישאניאוס דער עלטערע), כי אש ילאה ותאכל את חומתיה, ובאו באש ובמים.
 ואולי רמז הנביא עוד הפעם על שריפת בית המלך, כאשר עוררנו למעלה (ב' יד'): (יד) מי
 מצור, יבנה העברי כל מאכל ומשתה בשם לחם ומים, ואנכי תרגמתי (קטטהפאררטה),
 והוא שם כולל לכל הדברים הנזכרים לבאי במלור: באי בטיט ורמסי, ענינו רמסי את החומר
 ללבן ממנו לבניס, לחזק דקי חומותך (מרש'י): החזיקי מלבן, ענינו החזיקי את ידך
 במלבן העשוי לדפוס הלכניס (מהנ"ל): (טו) שם תאכלך אש, ענינו ואף גם זאת לא תוכלי
 כי תאכלך האש, והוא כנוי לאויב, ומכירו אש ילאה מחשבון: האכלך כילק, לדעת הרד"ק
 מוסב כילק על האויב שיאכלך כילק האוכל את התבואה עד בלה. אמנם לא זה הוא דרך
 המליכה להמשיל במאמר אחד תחילה את האויב לילק, ומיד המשיל את שרי ניווה לילק,
 באמרו התכבד כילק (עיינן רד"ק). לכן דעתי נוטה, כי גם כילק הראשון מוסב על ניווה,
 והוא תואר לפחיתת הערך וחולשת הכח, כמו ונהי נענינו כחגבים, וענינו במעט העמל
 ושורש יבבשך האויב (עיינן רד"ק ישעיה ל"ג ד'): התכבד כילק, הוא מלשון עם כבד, וענינו
 אש גם תתמלא אדם כילק באין מספר, ותהיה כדי ארצה לרוב, בכל זאת לא תוכל. ובסירוש
 מלת ילק, נ"ל שהוא שם תואר לכל אשר תרמוש האדמה המלקק את עשב הארץ, וכן נראה
 דעת

(טו) הַרְבִּית רַכְלִיךָ מְכוּכְבֵי
הַשָּׁמַיִם יִלְקַח פֶּשַׁט וַיַּעֲרֶךְ: (יז) מְנוֹרֶיךָ
כְּאַרְבֵּה וְטַפְסָרֶיךָ כְּגֹב גֹבִי

קען ריד! (טו) מעהר דען
דעם היממעלס געשטירן אונט
צוואר דייע קויפמאנשאַט,
אבער דעם זיך הייטענדען קא-
פער גלייך, דער קראפּטלאָז
דאהן פּלאַטטערט. (יז) דיי=

החונם

נע אָבערן גלייכען דען היישרעקקען, דייע סאַטראַפּען דער היישרעקקען = ברוט,
דיא

ר ש י

התכבד כילק תתכסי כבינד גייסות כילק והתכבדי לשון עם ככד: (טו) ילק פשט ויעוף. יהיו
קלים ללחץ כסמורה כילק הפושט ועף: (יז) מנורך. שריך והמ"ס יסוד ואורש כתיבה נמ"ס
של משמרתך של משמעתך ושל מנעליך ופעמים שהיא נופלת ממנה כמו נזיר אחיו (בראשית מ"ט)
וכן נזירה שריה (איכה ד'): וטפסריך. הממונים שלך: כגוב גובי. כחיילי גובאי. גובאי

ב א ו ר

דעת יונחן, שחרגומו ד' פעמים במלות שונות, וכולם אך שמות תוארים הם. בירמיה (נ"א
כ"ז) תרגם זחלא, והוא שם כולל לדעתי לכל רמשים וזחלי עפר, והעד כי זה תרגם של
גוס חסיל תולע (עיין ישעיה ל"ג ד', יואל א' ד', תהלים כ"ב ו'); וזיאל (שם) תרגם כרחא,
והוא ג"כ שם כולל לכל הדברים אשר עדן לא השיגו את כל מתכונתם הראוי, והמה עדן
במלך הפרח (חיץ בויהענרען לוטטענרע), כמו פרח הזיכיים והפירות, וכה יקראו ג"כ ילדי
האדם רבי השנים, שהמה עדיין במעמד הלמיתה והפריחה, והעד על ימין פרח יקומו
(איוב ל' י"ב), וכן יקראו העופות הקטנים אשר עדן לא השיגו את כל גדלם בשם אפרוח
מו"ה, (ויש לילדבר בזה השורש אך אין כאן מקומו להאריך); (ובתהלים ק"ה ל"ד) ת"י ורשוא
(רויפען בל"א), והוא ג"כ שם כולל כידוע: (טו) הרבית רכליך, ענינו לשוא תבטחי בנות
בני עמך, כי גם אם ירבו מכוכבי השמים, מלאים יהיו כילק הזה הפושט את חתולתו ומעופף
ביעפות אנה ואנה; וכן נראה דעת יונחן כי תרגם כחלא דשלא ופרח, וכן תרגם והפשיט
את הצולה (ויקרא א' ו') ושלח ית עלתא. וידוע כי הרמשים יתחלפו הכורה ויתחפשו חתולתם
פעמים ושלג עדי נואם לתכלית תמונתם הראוי להם וככל מעמד ומעמד יש להם שם אחר,
מיד בלאתם מביניהם יקראו כלם בשם הכולל מסוה (וחרפען בל"א), על בני לוטים המה בחתולת,
כאיש אשר מאוה על פניו. (ויש לכל מין ומין שם מיוחד, וכן יקרא מסוה הילק הנראה בחדש
א"ר (אטיקוהפער) בשם (ענגערונג), (וכן בארו קלתם מלת ילק האמור פה), ובמעמד הזה
ישארו איזה ימים ויחילו וירחשו על כל ירק דשא, ובהגיע חור ההתחלפות למעמד אחר,
יתבאו במערות ובנקיקי הסלעים, או בגדרות הגינה, למען תהיה להם מחסה מזרם וממטר,
ויבאו מטוה מפיהם על פני כל גופם, ויעשו להם חחולה המקיף אותם מכל עבריהם בגדר
המקף, עד שגם חלוקת האברים לא נראה במו, ואז יקראו גולמים (בל"א סופען), כי יתראו
כילד אשר החל בחתולתו, ובמעמד הזה ישכנו בתרדמה ותמהון (חיץ חיינער פרט בעטייכוונג)
והנם כואנים, (ורבים ישנים במעמד הזה בגדרות חלה כל ימי קור וחרף, ולעת האביב וחם
השאש ילאו ממעונותם), ובאשר השיגו תחת החחולה הזאת את מתכונתם הראוי להם, יפשיטו
עורם מעליהם ויתראו כמעט כגשם אחר, ואז יעופו אנה ואנה ויוליכו בדמותם וימותו מהר,
וזה שאמר הנביא אף אם ירבו רוכליך, יהיה כילק הזה הפושט עורו אשר מהרה יחלה וימות,
וכמלא כלל הנביא במלת ויעוף עיפת ועופפות, וכן כללתי גם אחי את שתי כוונות אלה בתרגומי:
(יז) מנורך, הנסרד ממנו מנור, כפלס משגב, ודגש הנו"ן לתפארת הקריאה, והמלה מגורת
ומכחורבס לזורים, שענינו החשובי הנזורי מהמון עם, ובהעתקת ע' זקנים נמלא (פילאקעס),
כאזרו נוצ-יך, וחלפו הזי"ן בל"ד בחלוף זספ"ן. וכן יקראו בערבי, גבורי החיל ואדיריו
בשם (מנור). כארבה, מוסב למטה על החונים בגדרות: וטפסריך, ת"י (בירמיה נ"א
כ"ז) פקדו עליה טפסר, ומינו עליה עבדי קרבא, ובעקבו הלך רש"י ז"ל לפרש לשון חיל.
ודג כי נמלאת המלה הזאת גם בערבי, ולדעתי מרכבת שם מן (טוף, או טיאוף), שענינו
הזמרים הסובבים בעיר בלילה (רונדע, טאראוועכע בל"א), ומן (סר) שענינו שליט ומושל.
ויותר נראה שהוא (סערס) ע"ד ההסך, וכן תרגמתיו: כגוב גובי, הראוי גובים, והכפל

תרגום אשכנזי קכח

דיא אן קיהלען טאנען אין גע=
מייער ניסטען, בייא הייטערם
זאננענשיין אבער דאזין פליע=
גען, אונד קיינע שפור צוריק
לאססען. (יח) עם ערשטאר=
רען דייע רעטהע, קעניג
אשור! דייע אבערן לעגען
אין טאדעסלאף, אינדעם
דיין פאלק אימהער אויף רען
בערגען צערשטרייט לענט,
אונד זיא ניעמאנד זאממעלט.
(יט) ניעמאנד הערמט אב די=
נעם שטורצע זיך, גרעמט זיך
אב דייער וואונדע; ווער די=

הַחוֹנִים בְּגִדְרוֹת בְּיוֹם קָרָה שָׁמַשׁ
זָרְחָה וְנוֹדַד וְלֹא-נוֹדַע מְקוֹמוֹ
אִים: (יח) נָמוּ רַעִיף מֶלֶךְ אֲשׁוּר
יִשְׁכְּנוּ אֲדִירֵיהֶּ נִפְשׁוֹ עִמָּה עַל-
הַדָּרִים וְאִין מְקַבֵּין: (יט) אִין-כְּהָה
לְשִׁבְרָה נְחֻלָּה מִכְתָּה כָּל שְׁמַעִי
שְׁמַעְהָ תִּקְעוּ כַף עֲלֶיהָ כִּי עַל-מִי
לֹא-עֲבָרָה רַעְתָּה הַמִּיד:

נען פאלל פערניממט, פראהללקט מיט רען הענדן; רען ווער פיהלטע דייע גייסעל ניכט! —

ר ש י

קומלנגשטיר"ץ בלע"ז: החונים בגדרות ביום קרה. בן דרך הארצה הזנוב החסיל והילק בעת
הקור נדנקים בכתלים וכשיבא חוס הן נודדים משם והולכים להם כך יגלו כל עמך: ונודד.
יאטלטל: ולא נודע מקומו אים. איפה הם ואנה הלכו: (יח) נמו רעיד. ל' תנומה: ישכנו.
אין יכולין לקום: נפשו. כמו נפוכו וכל האיתיות היוצאת ממולא אחד מתחלפות זו בזו ז"ן
ש"ן סמ"ך כד"י כולן יולאין מסוף הלשון ושולי השניים: (יט) אין כהה לשברך. אין מיצר על
שברך כי הכל שמחים. כהה ל' דבר עמוס: תקעו כף. לשמוע:

ב א ו ר

מורה על הרנוי, וכן פירש"י ז"ל חילי גובאי גובאי קומלנגשטיר"ץ בלע"ז, (וכ"ל קאמע
לאוגוסטעס, הייטרעקען בל"א). ועל טוב יזכר גם האדון המראפעסאר (טיקמען בקססטוק)
שלא חלי בנחב, יש לו כ"י מרש"י משנת תתקע"א לאלף החמישי ושם נחוב קומלנגשטיר"ץ
והיא המלה שהנחתי: החונים בגדרות, עיין בספוק הקודם. ואולי יכנה הנביא החתולה
בעלמה שהנחתי למעלה בשם גדר, ע"ש שמקיף את הזנוב מכל עבריו, ויהיה טעם הכחוב,
כי שרי חיליו שקועים בעללות וחמהון, כזבונים האלו הנרדמים כל ימי החורף תחת המסכה,
והיה ראוי לתרגם: (דיו חין חיהרעץ זמרפענטשטונדע בעטייבט דח זיגען): שמש זרחה,
ענינו כנחת השמש בגבורתו, ילאו הזבובים ממעונתם, ונודדים אנה ואנה, ואז לא נודע
במקומו של כל אחד ואחד איה איפוא נשארו: (יח) נמו רעיד, ענינו היועלים ורועי המלך
כלם הווים שוכנים אורבי לנוס, ואדירי חילו שנה דומה נפסם, ולא יתעוררו ללאת נגד
האויב. וכן אמר הרד"ק שטעם שוכנים הוא מענין מנוחת המת (טקדענטשטונדע בל"א): נפשו
עמך, ת"י אהבדרו עמך, תרגם כאלו כתוב נפולו בלד"י, ובאמת שורש כון ופוש אחד המה
במונן, כי הדבר המספור ומפורד, יתראה כאלו נתרבה מאשר היה מקדם. וכן מלאנו לשון
סון על הרנוי, תפולנה ערי מטוב (זכריה א' י"ד) ת"י יחמלין. יפולו מעינותיך (משלי ה' י"ו)
ת"י נשפעון: (יט) אין כהה לשברך, ענינו אין מילר על שברך (מרש"י), והלמ"ד יחס הסב:
נחלה מכתך, תיבת אין שלפניו, וכן הלמ"ד של לשברך מושכות עלמן ואחרות עמהן. והראוי
אין נחלה למכותיך, ר"ל אין חולה מהם על מכותיך, ולדעת רד"ק נחלה תואר למנה עלמה,
וענינו המנה אנושה וחלושה ורפואת תעלה אין לה. ולדעתי יתכן לומר, כי טעם כהה כמו
כהה בחילוף גיכ"ק, שהוא מענין רפואה כמו ולא יגהה מזורו, ויהיה תרגומו בל"א (חונהיילג)
בזר חיוט דייע וחוובע, געפחהרפאלו דייע פאנגע, עיין נת"ש (ויקרא י"ג ו'): תקעו כף,
סימן לשמחה, והעד, כל העמים תקעו כף הרועו (תהלים מ"ז ב'):

THE HISTORY OF THE
CITY OF BOSTON
FROM THE FIRST SETTLEMENT
TO THE PRESENT TIME
BY NATHANIEL BENTLEY
IN TWO VOLUMES
VOL. I.

CHAPTER I
OF THE FIRST SETTLEMENT
AND THE EARLY HISTORY
OF THE CITY OF BOSTON
FROM THE YEAR 1630
TO THE YEAR 1693
IN WHICH IS CONTAINED
A HISTORY OF THE
INDIAN WARS
AND THE
REIGN OF KING PHILIP
IN 1675
AND THE
REIGN OF KING PHILIP
IN 1675
AND THE
REIGN OF KING PHILIP
IN 1675